

Van Oldenbarneveltplantsoen 27
2253 WV Voorschoten

NOTA

Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen van 0-11 jaar

een pedagogisch forensisch model

Met een goed advies weer toekomst

t.b.v.

Gecertificeerde Instellingen
en
Pleegzorgaanbieders

2011-2019

Dr. A.M.Weterings
Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg
Voorschoten

november 2019

i.s.m.

Drs. M.F. Bakker en H.Noordijk, Pleegzorgaanbieder Sterk Huis, Goirle,
inzake de uitvoeringspraktijk

NOTA

PBM, Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen van 0 t/m 11 jaar

Inhoudsopgave	pagina
I Inleiding op het Pedagogisch Beslis-Model, PBM	3
II Juridisch en pedagogisch kader van het PBM	5
1. Bepalen van het opvoedingsperspectief van het pleegkind	5
2. Juridisch kader bij een PBM-terugplaatsingstraject	6
3. Pedagogisch kader	11
III Uitvoeringspraktijk van het PBM-terugplaatsingstraject	18
1. Uitgangspunten van de Uitvoeringspraktijk	18
2. Gang van zaken bij de uitvoering van een PBM-traject	21
3. Richtlijnen voor besluitvorming omtrent terugplaatsing en begeleiding	24
4. Richtlijnen voor begeleiding van een permanente pleeggezinplaatsing	25
5. Evaluatie van PBM-trajecten	27
IV Forensische rapportage: het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS), na een PBM-terugplaatgsingstraject een 'Child Custody Evaluation'.	31
1. Perspectiefbepaling voor een pleegkind:	31
1.1. Rol van de gezinsvoogd	31
1.2. Rol van de forensisch rapporteur	32
2. Handvatten voor het opvoedingsbesluit: wel of geen terugplaatsing	34
2.1. Inleiding	34
2.2. Overwegingen bij het opvoedingsbesluit: terugplaatsing	34
2.3. Overwegingen bij het opvoedingsbesluit: geen terugplaatsing	35
3. Handvatten voor begeleiding na terugplaatsing	37
3.1. Begeleiding van de ouder bij terugplaatsing	37
3.2. Begeleiding van het pleeggezin als het kind in een pleeggezin zal opgroeien	37
3.3. Ondersteuning van de ouder als het kind bij pleegouders zal opgroeien	38
4. Overwegingen voor overplaatsing uit een pleeggezin	38
5. Handvatten voor bezoekenregelingen als het kind in een pleeggezin zal opgroeien	40

Bijlagen

1. Informatie over het PSI, Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium	44
2. Opzet van het Startgesprek met de ouders	49

Hoofdstuk I

Inleiding

1. Doel van het Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen

Het PBM, Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen is ontwikkeld vanaf 1996. Het is een methode om na te gaan of een terugplaatsing van het kind naar (een van) de ouders pedagogisch verantwoord is¹.

De aanleiding tot een uithuis- en pleeggezinplaatsing is een problematische opvoedingssituatie bij de ouder(s) thuis. De ouders hebben de plicht en het recht hun kind² te verzorgen en op te voeden. De vraag die na een pleeggezinplaatsing beantwoord moet worden is: of, en zo ja, wanneer het kind weer teruggeplaatst kan worden bij (een van) de ouders.

Vanwege de problematische situatie bij de ouder thuis vóór de uithuisplaatsing en omdat de ouder na de uithuisplaatsing enige tijd niet voor het kind gezorgd heeft, is een intensief begeleid terugplaatsings-traject noodzakelijk om na te kunnen gaan of een terugplaatsing pedagogisch verantwoord is.

PBM-terugplaatsingstrajecten zijn gespecificeerd voor kinderen van 0 t/m 11 jaar omdat in deze leeftijdsfase de basis voor de persoonlijkheid wordt gelegd. Na het 12e jaar verandert de positie van de ouder ten opzichte van het kind, dat 'op weg' is naar volwassenheid.

'Terugplaatsing' is een complex vraagstuk omdat verschillende factoren een rol kunnen hebben gespeeld vóór en na de uithuisplaatsing, zoals: scheiding van de ouders, problemen met de nieuwe partner van een of van beide ouders, huiselijk geweld, drugs- of alcoholverslaving van een of beide ouders, problemen van de ouder waardoor het opvoeden van het kind niet meer adequaat was, problematisch gedrag van het kind in het pleeggezin, problemen bij het verloop van de contacten van het kind met de ouders, volgens de ouders en volgens de pleegouders, en/of problemen in het contact van de pleegouders met de ouders.

---

1 Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in Perspectief, ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen, Van Gorcum, Hoofdstuk 20. Weterings A.M. Pedagogisch Model voor pleegzorg. In: Weterings, A.M. (Red.) (1998). *Pleegzorg in balans, bestaanszekerheid voor kinderen*. Leuven/Apeldoorn: Garant. Hst 8.

2 Vanwege de leesbaarheid wordt naar het kind verwezen met 'hij'. Dit kan een jongen of een meisje zijn. Naar de ouder wordt eveneens verwezen met 'hij'. De ouder kan de vader, de moeder of beiden zijn. De ouder(s) zijn de biologische ouders van het kind. Stief-, pleeg- of adoptie-ouders worden als zodanig benoemd. Hen steeds alleen als biologische ouders benoemen, doet hen tekort: hun betekenis is méér dan alleen het verwekken of dragen van het kind.

NOTA *Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen*
Dr.A.M.Weterings, *EC Kind in de Pleegzorg, 2011-2019*

Het is nodig over deze factoren aan het begin van een terugplaatsingstraject informatie te krijgen van ouders en pleegouders om de bevindingen ten tijde van het terugplaatsingstraject in het perspectief te kunnen zetten van de geschiedenis van ouders en kind.

Juridische aspecten van een ouder-kind-relatie en van een uithuis- en terugplaatsing van het kind, worden gezien op hun pedagogische implicaties voor het kind.

2. Stand van zaken van de PBM – terugplaatsingstrajecten

De terugplaatsingstrajecten volgens de principes van het Pedagogisch BeslisModel, PBM, zijn vanaf 2011 uitgevoerd door Kompaan en de Bocht te Goirle (vanaf 1-1-2018: Sterk Huis), in nauwe samenspraak met de (gezins)voogdijinstelling te Tilburg (heden: Gecertificeerde Instelling JJB, Jeugdbescherming Brabant, locatie Tilburg). Later zijn ook de jeugdbeschermingsafdelingen betrokken van de landelijke instellingen WSG, William Schrikker Groep (vanaf 2018 WSS JB en JR, Jeugdbescherming en Jeugdreclassering) en LJ&R (Leger des Heils, Jeugdbescherming en Reclassering).

Het PBM is ook ingezet toen een kind nog thuis woonde en een beslissing genomen moest worden of hij wel of niet uit huis geplaatst moest worden.

3. Toelichting op de inhoud van de PBM-NOTA

Hoofdstuk I	is de inleiding op de methode van een terugplaatsingstraject van een pleegkind naar (een van) de ouders volgens de principes van het Pedagogisch BeslisModel, PBM.
Hoofdstuk II	geeft een korte weergave van het juridisch en het pedagogische kader waarin een PBM-terugplaatsingstraject wordt uitgevoerd, o.a. inzake de 'aanvaardbare termijn'.
Hoofdstuk III	geeft de uitvoeringspraktijk van een PBM-terugplaatsingstraject.
Hoofdstuk IV	beschrijft de reden voor de inzet van een onafhankelijke forensisch rapporteur voor het analyseren van de verkregen informatie. De forensisch rapporteur maakt een Taxatie van de OpvoedingsSituatie, TOS. In het TOS-rapport worden adviezen gegeven voor het te nemen opvoedingsbesluit inzake wel of geen terugplaatsing naar de ouder(s). Op basis van de bevindingen worden ook adviezen gegeven voor beleid en begeleiding.

Bijlagen

Bijlage 1

Met het Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium, kan een taxatie gemaakt worden van de opvoedingssituatie zoals door de ouder is beleefd vóórdat het kind uit huis werd geplaatst (PSI-UHP). Van de opvoedingssituatie in het pleeggezin, zoals beleefd door de pleegouders, wordt met het PSI-P voor het pleeggezin, eveneens een taxatie gemaakt. (A.M.Weterings en P.M Van den Bergh, Universiteit Leiden, FSW, Afd. Orthopedagogiek (2006-2016).

Bijlage 2

De opzet van het Startgesprek met de ouders over de inzet van het PBM.

Hoofdstuk II

Juridisch en pedagogisch kader van het Pedagogisch Beslis-Model

1. Bepalen van het Opvoedingsperspectief is noodzakelijk

De voornaamste doelstelling van de Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen (1-1-2015) is een wettelijk kader te scheppen waarin het kindperspectief leidend wordt, met name voor de keuze tussen gezagsbeperking (OTS met of zonder uithuisplaatsing en gezagsbeëindiging van de ouders.³ Voor het eerst wordt het begrip ‘de aanvaardbare termijn’ ingevoerd inzake een beslissing over voortzetting van een OTS met uithuisplaatsing of het beëindigen van het gezag van de ouders, met als doel: het kind niet te lang in onzekerheid te laten leven over zijn opvoedingsperspectief. Het begrip ‘aanvaardbare termijn’ wordt niet gespecificeerd – terecht, daar dit voor ieder kind anders kan liggen. Het geeft echter ook veel ruimte voor interpretatie en daarmee onduidelijkheid. Op basis van ervaringen wordt door Huijer en Weijers daarom aangeraden om voorafgaand aan de beslissing ‘wel of geen gezagsbeëindiging’ steeds een grondig onderzoek te laten uitvoeren over de mogelijkheden van de ouders om zelf weer het kind op te voeden. Continuïteit en stabiliteit van de opvoedingssituatie, ook verwoord in artikel 3 van het IVRK, zijn hierbij belangrijke criteria.⁴

Een terugplaatsing volgens de methode van het Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen, het PBM-traject, komt aan dit advies tegemoet.

Toelichting

Voor hulpverleners, gezinsvoogden⁵ en rechters is het een complexe opgave om te komen tot een eenduidige beslissing over het opvoedingsperspectief van een pleegkind op een voor dit kind aanvaardbare termijn. Dit roept pedagogische en juridische vragen op. Zowel de situatie van het kind als de situatie van de ouder spelen een rol het kind bij een dergelijke beslissing. Bepalen van het opvoedingsperspectief is extra complex omdat het kind niet kan wachten om opgevoed te worden. De tijd benodigd om een opvoedingsbesluit te nemen is daarom pedagogisch gezien beperkt. Een beslissing over het opvoedingsperspectief van het kind zal bij voorkeur genomen moeten worden binnen een jaar na de uithuisplaatsing, met name voor jonge kinderen, omdat de basis voor de persoonlijkheid wordt gelegd in de vroege kinderjaren.⁶ In het artikel van Huijer en Weijers

3 Huijer, J. & Weijers, I. (2016). De aanvaardbare termijn in jeugdbeschermingszaken. In: *FJR*, Jrg. 38 nr. 7/8 p. 164-169.

4 Zie Huijer en Weijers, in bovengenoemde noot, p. 165.

5 In de NOTA wordt het woord ‘gezinsvoogd’ gebruikt, daar deze term duidelijk aangeeft dat het gezag van de ouders is beperkt en deze persoon gedeeltelijk gezag heeft gekregen over het kind, w.o. het indienen van een verzoek bij de rechtbank tot uithuisplaatsing. Die duidelijkheid bestaat niet bij woorden als: gezinscoach, jeugdbeschermer, jeugdbeschermingswerker, SAVE-medewerker, gezinsmanager, e.d.. Als een voogd is benoemd, is het gezag van de ouder beëindigd of niet toegekend.

6 Nji, Nederlands JeugdInstituut (2015). *Richtlijnen Pleegzorg*. Utrecht. Struik, A. (2-00/13). *Slapende honden? Wakker maken!* Amsterdam, Pearson. Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (2007).

wordt deze termijn ook als richtlijn benoemd, met als specificatie: hoe jonger het kind, hoe korter de aanvaardbare termijn (p.166).

Ook voor ouders is het van levensbelang te weten waarop zij zich moeten richten. Als het kind teruggeplaatst wordt, is het niet meer nodig en 'nuttig' hun energie richten op 'vechten voor terugkomst'. Als het kind niet kan worden teruggeplaatst, kan de ouder zich richten op het opbouwen van een emotionele relatie met het kind zonder (de last van) het opvoeden.

Vele pleegkinderen leven in een onzekere opvoedingssituatie, niet wetend of, en hoelang, zij bij hun pleegouders zullen blijven, overgeplaatst zullen worden of terug zullen gaan naar (een van) hun ouders. Het kind leeft 'in afwachting'. Hij weet niet wie hij kan vertrouwen omdat hij leeft met verzorgers in een situatie van 'eindeloze tijdelijkheid'. Het kind heeft emotionele bestaanszekerheid nodig. Dit houdt in: weten op wie hij kan vertrouwen en weten wie voor hem zal zorgen, nu en in de toekomst.

De zekerheid te kunnen blijven wonen bij dezelfde primaire verzorgers⁷ blijkt een positieve uitwerking te hebben op de ontwikkeling van het kind. Dit is o.a. te concluderen uit het percentage afgebroken plaatsingen bij geadopteerde kinderen. Afbreking bij adoptieplaatsingen komt in minder dan 5% van de gevallen voor.⁸ Afbreking van pleeggezinplaatsingen komt bij ruim de helft van de pleegkinderen voor en bij sommige kinderen viermaal of vaker. Overplaatsingen hebben een negatief effect op hun ontwikkeling.⁹ Emotionele bestaanszekerheid kan het kind gegeven worden door het scheppen van duidelijkheid over zijn opvoedingsperspectief, nl.:

- ofwel een pedagogisch verantwoorde terugplaatsing bij (een van) de ouders,
- ofwel een permanent verblijf in een pleeggezin tot zijn 21^e jaar¹⁰.

Het PBM-terugplaatsingstraject is ontwikkeld om het opvoedingsperspectief van het pleegkind te bepalen binnen een voor de ontwikkeling an het kind adequate termijn. Het PBM-traject wordt uitgevoerd binnen het volgende juridisch en pedagogisch kader.

2. Juridisch kader

2.1 Juridisch kader bij een PBM-terugplaatsingstraject

2.1.1 Plaatsing in het vrijwillig hulpverleningskader

Een kind kan uit huis geplaatst worden als de ouder daar zelf om verzoekt of als ouder akkoord gaat met het advies van een hulpverlener daartoe. Het kind wordt dan vrijwillig door de ouder uit huis geplaatst. De ouder behoudt in alle opzichten het gezag over het kind.

Om deze redenen wordt een PBM-terugplaatsingstraject niet uitgevoerd als een kind in

Pleegzorg, Jeugdzorg voor het kind. Utrecht: Agiel

7 Een primaire verzorger is een volwassene die de dagelijkse verzorging heeft voor het kind en daar ook de verantwoordelijk voor is.

8 Juffer, F. (2018). Lezing op het afscheid van Mr.M.Kramer als jurist bij het LJ&R, d.d. 9-2-18.

9 Van Oijen, S. & Strijker, P. (2010). Het verplaatsen van kinderen. In: Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief*. Assen van Gorcum, Hst. 12.

10 Zie uitspraak van minister H. De Jonge. Hij pleit voor pleegzorg tot 21 jaar. In: Bericht NJi d.d. 24-1-2018 en Volkskrant d.d. 22-1-18.

het vrijwillig kader uit huis is geplaatst. De ouders kunnen op ieder moment een dergelijk traject stopzetten, waardoor alle geïnvesteerde tijd en energie tevergeefs zijn geweest.

2.1.2 Plaatsing in het kader van een ondertoezichtstelling, OTS

In de Wet herziening Kinderbeschermingsmaatregelen (d.d. 1-1-2015) wordt in Art.1: 247 BW gesteld dat de ouders de plicht en het recht hebben om hun kind te verzorgen en op te voeden, inhoudend: de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijke en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind, alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid.

Het recht van de ouder is echter niet onbeperkt geldig. Als de ouder onvoldoende in staat blijkt aan de wettelijke eisen voor verzorging en opvoeding te voldoen, kan het kind op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming door de kinderrechter onder toezicht worden gesteld (OTS) van een Gecertificeerde Instelling (Art. 1: 254 BW). Het gezag van de ouder wordt bij een ondertoezichtstelling ingeperkt. De ouder kan niet meer de verblijfplaats van zijn kind bepalen, hij moet hulp accepteren en aanwijzingen van de aangestelde gezinsvoogd opvolgen. Als de gegeven ondersteuning te weinig resultaat heeft, kan het kind op verzoek van de gezinsvoogd – na onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming – door de kinderrechter uit huis geplaatst worden. (Art. 265b). Een ‘ondertoezichtstelling met een machtiging tot uithuisplaatsing’ wordt door de rechter uitgesproken voor een bepaalde periode, meestal een jaar. In die tijd moet blijken of de ouder weer voldoende in staat is de zorg en opvoeding van het kind op zich te nemen. (Indien nodig geacht, kan de rechter op verzoek van de gezinsvoogd een OTS en MUHP steeds voor 3 tot 12 maanden verlengen.)

Bij een OTS behoudt de ouder het gezag over het kind inzake onderwerpen die het dagelijks leven van het kind betreffen, zoals schoolkeuze, inzet van een behandeling, opname in een ziekenhuis, of een vakantie in het buitenland samen met de pleegouders. De pleegouders hebben geen beslissingsbevoegdheid. Zij zijn juridisch geen partij. Wel kan de gezinsvoogd de rechtbank verzoeken het gezag van de ouder m.b.t. een specifiek onderdeel van de opvoedingssituatie voor een bepaalde periode te schorsen, bv. in verband met een schoolkeuze of een behandeling (Art. 1: 268 BW).

Het gezag van de ouder kan ook beëindigd worden. In de Wet Herziening van de Kinderbeschermingsmaatregelen is gezagsbeëindiging van de ouders niet meer geformuleerd in termen van onmacht en ongeschiktheid van de ouders. (Dit wekte weerstand. Bovendien konden deze termen na enkele jaren niet meer van toepassing zijn.)

Gezagsbeëindiging is geformuleerd in termen ten gunste van de ontwikkelingsmogelijkheden voor het kind. Als gebleken is dat de ouders niet *op een voor het kind adequate termijn* de zorg en verantwoordelijkheid voor het kind (weer) op zich kunnen nemen, kan de gezinsvoogd, na onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming, bij de kinderrechter een verzoek tot gezagsbeëindiging van de ouders indienen (art.1: 266 lid 1 a BW). Hierbij mag de enkele bereidheid van de ouder zich niet tegen de uithuisplaatsing van het kind te verzetten niet doorslaggevend zijn bij de beoordeling van het verzoek tot gezagsbeëindiging ¹¹.

Een bezoekenregeling met de ouder vormt een belangrijk onderdeel van de

---

11 Kok, J. (2017). Wet herziening kinderbeschermingsmaatregelen: een analyse van eerste rechtspraak. In : *FJR*, Jrg.39, nr.6, p.166-172. Kramer, M. (2016). *Paraplu voor pleegouders in de juridische praktijk*. Amsterdam: SWP.

opvoedingssituatie van het kind dat pleegkind is geworden. Als de contacten met de ouder niet in het ontwikkelingsbelang van het kind blijken te zijn, kan de gezinsvoogd de contacten van het kind met zijn ouder beperken (Art. 1: 265f en 265g BW).

Een gezagsbeëindigende maatregel raakt *niet* aan een bezoekenregeling met het kind. De bezoekenregeling kan opgelegd worden door de kinderrechter, al dan niet op basis van een verzoek daartoe van de gezinsvoogd.

De ouder zonder gezag kán zich rechtstreeks tot de kinderrechter wenden als hij het niet eens is met de door de Gecertificeerde Instelling opgelegde bezoekenregeling (Art. 1:377a of 1: 377e BW). De kinderrechter kan bij een voogdijmaatregel niet *ambtshalve* een bezoekenregeling opleggen.¹²

2.2. Positie van het pleegkind

2.2.1 Pleegkind in het vrijwillig hulpverleningskader

Zoals reeds is gezegd, is de positie van het pleegkind in het vrijwillig kader juridisch te weinig beschermd omdat de ouder volledig het gezag over het kind behoudt en daarmee het functioneren van het pleeggezin kan beïnvloeden.

2.2.2 Pleegkind in het kader van een OTS

Hoewel bij een OTS toezicht is op de gang van zaken en de OTS gebonden is aan termijnen, kunnen verschillende omstandigheden de situatie van het pleegkind toch lang onduidelijk en onzeker houden.

a. Veelal wordt tegen de einddatum van de OTS en de Machtiging Uithuisplaatsing, MUHP, (maximaal een jaar), de frequentie van de contacten van het kind met de ouder verhoogd om na te gaan of het kind teruggeplaatst kan worden. Dit scheidt onrust. Als de verhoging van de frequentie van de bezoeken niet leidt tot een terugplaatsing, wordt de OTS met UHP verlengd als geen ander verzoek de kinderrechter heeft bereikt. Het opvoedingsperspectief van het kind blijft dan onbepaald en onduidelijk.

b. Het kind wordt tijdelijk in een pleeggezin geplaatst. De pleegouders rekenen er dan op dat het kind binnen de afgesproken tijd weer weggaat (m.n. bij de z.g. 4-weken-opvangplaatsing, maar ook bij de kort-verblijf- of perspectiefzoekende plaatsingen). Zo kan het voorkomen dat een kind vier maal of vaker moet worden overgeplaatst, soms eindigend met een plaatsing in een internaat vanwege het 'onhandelbaar' geworden kind. Een dergelijk verplaatsingsgang is zeer schadelijk voor de ontwikkelingsmogelijkheden van het kind¹³.

c. Zoals gezegd, is een moeilijk punt dat de pleegouders voor alle belangrijke beslissingen ten behoeve van de verzorging en opvoeding van het kind de ouder om toestemming moeten vragen (zoals ook het geval is bij een vrijwillige plaatsing). Daarnaast zijn de pleegouders afhankelijk van het beleid van de gezinsvoogd, m.n. inzake bezoekenregelingen met de ouder, inzet van een (spel)therapie of bij een door de gezinsvoogd gewenste verplaatsing van het pleegkind.

12 Laterveer, B. (2017). Kinderbeschermingsmaatregelen in combinatie met omgang. In: *FJR*, Jrg. 39, nr. 7/8, Juli/Augustus, p. 203-210.

13 Strijker, J, & Zandberg, Tj. (2005). Breakdown in foster care. In: *International Journal of Child & Family welfare*. p. 76-87. Van Oijen, S. & Strijker, P. (2010). Het verplaatsen van pleegkinderen. In: Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in perspectief*. Assen van Gorcum, Hst. 12.

d. De ouder kan in het kader van een OTS de rechtbank ieder jaar opnieuw verzoeken om terugplaatsing van het kind. De situatie van het pleegkind blijft dan onzeker en onduidelijk.

2.2.3 Pleegkind in het kader van een gezagsbeëindigende maatregel

Gezagsbeëindiging versterkt de positie van het pleegkind omdat hierdoor duidelijk wordt dat het kind in principe niet teruggeplaatst zal worden bij (een van) de ouders¹⁴. Ouders kunnen een dergelijk verzoek niet meer ieder jaar voorleggen – hetgeen bij een OTS wel het geval is. Dit schept rust voor kind en pleegouders, maar ook voor de ouders zelf.

Een ander positief effect van gezagsbeëindiging is dat pleegouders niet meer van de ouders afhankelijk zijn voor beslissingen inzake het dagelijks leven van het kind (niet alleen over het wel of niet laten knippen van het haar van het kind, maar ook over belangrijke zaken zoals een medische behandeling). Bij gezagsbeëindiging van de ouders weten kind, pleegouders, maar ook de ouders waar zij aan toe zijn en welke relatie zijn met elkaar kunnen gaan ontwikkelen.

Bij gezagsbeëindiging wordt een voogd benoemd. De voogd bepaalt het beleid ten aanzien van het pleegkind. De pleegouders hebben geen beslissingsbevoegdheid¹⁵ – tenzij zij zelf de voogdij over het pleegkind op zich nemen.

Uit het voorgaande kan afgeleid worden dat de situatie van het pleegkind onzeker, instabiel en onduidelijk is zolang geen besluit genomen is over zijn opvoedingsperspectief: opgroeien bij (een van) de ouders of opgroeien bij pleegouders tot zijn volwassenheid met gezagsbeëindiging van de ouders.

2.3 Wetsartikelen die emotionele bestaanszekerheid voor het pleegkind bevorderen

Bij de Herziening van de kinderbeschermingsmaatregelen zijn verschillende wetsartikelen in het BW opgenomen of aangepast zodanig dat het ontwikkelingsbelang van het kind expliciet aan de orde wordt gesteld.

In art. 1: 247 BW wordt gesteld dat de ouder de plicht en het recht heeft zijn kind te verzorgen en op te voeden. Hieronder wordt verstaan: de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijke en lichamelijk welzijn en de veiligheid van zijn kind, alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid.

- De Gecertificeerde Instelling voor Jeugdbescherming (GI) behoeft toestemming van de kinderrechter voor wijziging in het verblijf van het pleegkind als hij ten minste een jaar door een ander dan de ouder is opgevoed en verzorgd als behorend tot zijn gezin (Art. 1: 265i BW).

- Binnen de huidige kinderbeschermingsmaatregelen kan de ouder tijdelijk het gezag ontnomen worden (schorsing gezag) en 'overgeheveld' worden naar de GI als de ouder geen toestemming geeft voor, met name, ziekenhuisopname, (geneeskundige) behandeling, schoolkeuze of aanvraag voor een verblijfsvergunning (Art. 1:265 e BW).

- De rechtbank kan een ouder geheel of gedeeltelijk in de uitoefening van het gezag schorsen indien sprake is van ernstige of acute bedreiging van het kind.

- De GI kan het gezag over het kind – tijdelijk – aan de pleegouders geven t.b.v. de uitvoering van de zorg (Art.1:268 BW).

- De GI kan de Raad voor de Kinderbescherming 'dwingen' onderzoeksresultaten voor te

14 Het is in principe wel mogelijk dat een ouder zonder gezag een verzoek indient bij de rechtbank hem of haar (weer) het gezag toe te kennen.

15 Pleegouders kunnen wel een verzoek om pleegouder-voogdij indienen bij de Gecertificeerde Instelling. Zie: Kramer, M. (2016) *Paraplu voor pleegouders in de juridische praktijk*. Amsterdam, SWP. p. 45 e.v..

leggen aan de kinderrechter t.a.v. een gezagsbeëindigende maatregel (Art. 1: 267 lid 2).

- Geschillen tussen pleegouders en de GI inzake de uitvoering van de OTS kunnen voorgelegd worden aan de kinderrechter (Art. 1: 262b BW).

- Na twee jaar uithuisplaatsing moet het verzoek tot verlenging van de OTS en uithuisplaatsing vergezeld gaan van een advies van de Raad voor de Kinderbescherming (Art. 1: 265j, lid 3 BW). De Raad voor de Kinderbescherming toetst of het perspectief nog bij de ouders ligt of dat gezagsbeëindiging overwogen moet worden.¹⁶

De Kinderombudsvrouw (Prof.Dr.M.Kalverboer) pleit in de Kinderrechtenmonitor 2016 voor een sneller overgaan tot een gezagsbeëindigende maatregel zodat pleegkinderen eerder duidelijkheid hebben over hun opvoedingsperspectief (p.44)¹⁷

De vroegere terughoudendheid bij het uitspreken van een ontheffing van het ouderlijk gezag, is verminderd, o.a. door de minder kwetsende formuleringen. De woorden 'onmacht' en 'ongeschiktheid' van de ouder komen niet meer voor. Ook is gekozen voor een kindgerichte terminologie: '...als de ouder niet in staat is de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding van het kind te dragen binnen een voor de persoon en de ontwikkeling van het kind aanvaardbaar te achten termijn. (Art. 1: 266 BW). Dit impliceert dat rekening gehouden moet worden met de leeftijd en met de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt.

Na gezagsbeëindiging van de beide ouders neemt de gecertificeerde Instelling meestal het gezag op zich en benoemt daartoe een voogd.¹⁸

IVRK

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) zijn de rechten van het kind verwoord.

In Art. 3 van het IVRK wordt bepaald dat de belangen van het kind een eerste overweging vormen bij door personen of instanties te nemen maatregelen¹⁹. Dit artikel heeft een rechtstreekse werking. In Art. 6 staat dat mogelijkheden tot overleven en ontwikkeling van het kind gewaarborgd moeten worden en in Art. 7 dat het kind – voor zover mogelijk – het recht heeft zijn ouders te kennen en door hen te worden verzorgd.

Het contact tussen ouder en kind wordt in het IVRK geformuleerd vanuit het belang voor het kind. In Art. 9 staat dat het kind niet van zijn ouder gescheiden mag worden, maar in lid 3 van Art. 9 wordt toegevoegd dat het kind van zijn ouders gescheiden mag worden als dit noodzakelijk is, bijvoorbeeld bij verwaarlozing of mishandeling of als contact met de ouder in strijd is met het belang van het kind²⁰.

De Staatscommissie

16 Kok, J. (2017), Wet Herziening kindbeschermingsmaatregelen: een analyse van eerste rechtspraak. nieuwe ondertoezichtstelling. In: *FJR*. Jrg. 39, nr.6. p.166-172; Huijter, J. & Weijers, I. (2016). De aanvaardbare termijn in jeugdbeschermingszaken. In: *FJR*, Jrg. 38 nr. 7/8 p. 164-169. Van Teeffelen, P.A.J.Th. (2017). De kinderrechter: een kameleon in de gerechtelijke organisatie? In: *FJR*. Jrg. 39 nr. 6 p. 173-176.

17 Bolscher, A. e.a. (Red.) (2016). *Kinderrechten monitor 2016*. Den Haag: Bureau Kinderombudsman

18 Als het gezag van de ouders is beëindigd, kunnen pleegouders de GI vragen of zij een verzoek willen indienen om hen te belasten met de voogdij. De GI kan de Raad voor de Kinderbescherming om een daartoe een onderzoek in te stellen en het verzoek voor te leggen aan de rechtbank. Als noch de GI, noch de Raad, een dergelijk verzoek willen doen, kunnen de pleegouders zelf een verzoek daartoe indienen bij de rechtbank.

19 Art 3 van het IVRK: ".....the best interests of the child shall be a primary consideration."

20 Ruitenbergh, G.C.A.M. (2003). *Het Internationaal Kinderrechtenverdrag in de Nederlands rechtspraak*. Amsterdam: SWP

De Staatscommissie Herijking Ouderschap onderkent de onzekerheid voor het pleegkind als het gezag over het kind niet wordt uitgeoefend door degene(n) die de dagelijkse zorg voor hem heeft/hebben. 'Op dit moment bestaat nog geen mogelijkheid om de voogdij gedeeltelijk aan pleegouders over te dragen, maar daar bestaat wel behoefte aan.' Wel is het reeds mogelijk om pleegouders tijdelijk de voogdij te geven na tijdelijke schorsing van de gezag van de ouders. Daarnaast benoemt de Staatscommissie de mogelijkheid voor 'eenvoudige adoptie', waarbij de reeds bestaande familierechtelijke betrekkingen behouden blijven, maar ook familierechtelijke relaties gevestigd worden met pleegouders ('andere personen').²¹

Overwegingen

In de wetsartikelen in het Burgerlijk Wetboek en in artikelen van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind zijn voldoende mogelijkheden geschapen om het ontwikkelingsbelang van het kind te kunnen beschermen als het kind in een problematische opvoedingssituatie verkeert bij zijn ouders, waar hij zich niet conform zijn capaciteiten kan ontwikkelen.

Gezien de formulering in Art. 1:247 BW – de ouder heeft de plicht en het recht de verantwoordelijkheid te dragen voor, met name, het bevorderen van de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind – kan gezegd worden dat het recht van de ouder is gebonden aan het kind. Het recht van de ouder is daarmee geen op zichzelf staand recht. (Zonder kind bestaat geen 'recht van de ouder'). Het recht van het kind op zorg en opvoeding is wél een op zichzelfstaand recht omdat het kind zonder zorg niet overleeft. Het recht van de ouder is secundair t.o.v. het recht van het kind. Het recht van de ouder moet steeds bezien worden in het licht van de vraag of de ouder voldoende zorg draagt voor het kind. Na een uithuisplaatsing is de vraag of, en zo ja wanneer, de ouder weer zorg en verantwoordelijkheid voor het kind kan dragen en de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid kan bevorderen op een voor de ontwikkeling van het kind aanvaardbare termijn - zoals ook in art.1: 266 BW is verwoord.

3. Pedagogisch kader

3.1. Voorwaarden voor adequate ontwikkeling

Uit bijna een eeuw wetenschappelijk onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen in problematische opvoedingssituaties, bij ouders, bij adopties en bij pleeggezinplaatsingen, blijkt de belangrijkste factor voor een adequate ontwikkeling te zijn: de aard van gehechtheidsrelatie van een kind aan een primaire verzorger – ouder, stiefouder, adoptieouder of pleegouder.²²

21 Staatscommissie Herijking Ouderschap (2016). *Kind en ouders in de 21^e eeuw*. Den Haag: Druk: Xerox/OBT. Hst 9., resp. p.p. 323 en 435. Zie ook: Punselie, E.C.C. (2006) *Voor een pleegkind met recht een toekomst*. Kluwer, m.n. Hst 3 en Hst. 8.

22 Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties*. Raad voor de Rechtspraak. Research Memoranda, Jrg.6, nr.6.

Oosterman, M. (2007). *Attachment to foster parents*. Enschede: Ipskamp.

Powell. B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2014/16). *De Cirkel van veiligheid-interventie. Het bevorderen van gehechtheid in vroege ouder-kind-relaties*. Amsterdam, Nieuwezijds.

Van IJzendoorn, M.H. (2010). Gehecht aan pleegouders. In: Van den Bergh. P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). *Pleegzorg in Perspectief*. Assen: Van Gorcum. Hst. 2.

Weterings, A.M. (2016). Denial of developmental needs of foster-children by Dutch Youth Care. In: Moerland, R., Nelen, H. & J.C.M.Willems (Eds.) (2016). *Denialism and Human Rights*. Cambridge,

Twee biologische processen bepalen de manier waarop de aangeboren capaciteit tot hechten zich kan ontwikkelen.

a. *De ontwikkeling van de hersenen*

De ontwikkeling van de hersenen is een biologisch proces. In de eerste vijf jaren van het leven worden de basale verbindingen tussen de hersencellen gelegd. De omvang van de hersenen groeit in die jaren tot ongeveer 90% van de volwassen omvang.²³

Hoe jonger het kind, hoe meer (ver)vormbaar zijn hersenen zijn omdat de verbindingen tussen de hersencellen nog niet zijn vastgelegd. Bij 0-2 jarigen werkt alleen nog het z.g. 'reptielen-brein', dat prikkels sensomotorisch verwerkt²⁴. Het kind reageert op prikkels vanuit zijn eigen lichaam (pijn; honger) en op prikkels uit zijn nog onbekende en beangstigende omgeving ((scherpe) geluiden; (harde) aanraking), maar ook op prikkels die pijn of stress wegnemen. Het heel jonge kind kan nog niet reflecteren. Hij reageert vanuit zijn 'reptielen brein', d.w.z. nog zonder reflectie. Na het tweede jaar ontwikkelt zich eerst het 'zoogdieren'- of emotionele brein en daarna het mensengerepte brein. Met het mensengerepte brein kan gereflecteerd en 'afstand' genomen worden. Het kind kan dan, bv., alternatieven voor gedrag bedenken.

De basis voor emotionele reacties blijft echter het reptielen brein.²⁵ Daarom zijn 'de eerste 1000 dagen' zo belangrijk. Als het jonge kind geconfronteerd wordt met een prikkel die een eerder ervaren negatieve situatie activeert, valt hij terug in functioneren of gaat zich heel anders gedragen dan verwacht. Zo kan door een gebeurtenis in het heden een eerder soortgelijk negatief ervaren situatie vanuit het reptielenbrein 'getriggerd' worden²⁶. Het kind kan dan voor zijn pleeg- of adoptie-ouders onbegrijpelijk gedrag gaan vertonen. Het kind associeert de huidige ervaring met de vroegere ervaringen. Worden de angsten en stress bij het heel jonge kind niet weggenomen dan kan dit tot in de volwassenheid tot problemen leiden.²⁷

b. *Het kind wil overleven*

Het jonge kind is afhankelijk van een verzorger wil hij kunnen overleven. Hij moet dus bewerkstelligen dat hij een verzorger bij zich krijgt én houdt. Het kind doet dit middels zijn gedrag (glimlachen, huilen, vastklampen, achterna lopen). Dit is een *biologisch* bepaald

Antwerp, Portland: Intersentia, Ch. VI, p. 97-118.

Zie ook: de indrukwekkende video: "Still face", waarin het heel jonge kind duidelijk reageert op de gezichtsuitdrukking en de aard van de interactie met de moeder, Edward Tronick, te bekijken op YouTube.

23 Van den Boom, D. (1999). *Ouders op de voorgrond*. Utrecht: Sardes,

24 Struik, A. (2010/13). *Slapende honden? Wakker maken!* Amsterdam: Pearson.

25 Struik, A.(2010/13). Zie vorige noot. De eerste 1000 dagen zijn cruciaal voor de ontwikkeling van de hersenen. Het heel jonge kind ervaart prikkels vanuit zijn lichaam en vanuit de wereld om hem heen als stress omdat hij niet weet wat de signalen betekenen. Deze stress wordt verminderd of weggenomen door de manier waarop zijn primaire verzorger hem geruststelt en hem geeft wat nodig is. Als de situatie door het kind als veilig wordt ervaren, werken de grote hersenen het beste. Zie ook het voorstel van minister H. de Jonge (VWS) om een landelijk actieprogramma te starten voor heel jonge kinderen ('De eerste 1000 dagen zijn belangrijk.') Bericht NJi d.d. 12-2-18.

26 Als een ouder het kind in de vroege kinderjaren heeft mishandeld, kan het kind angst vertonen als hij deze ouder later ontmoet, terwijl de ouder op dat moment juist aardig tegen hem is.

27 Zie bv., het gegeven dat een kwart van 180 tot TBS-veroordeelden in de eerste drie jaar van hun leven verwaarloosd en/of mishandeld waren. Van Nieuwenhuizen, Ch., Bogaerts, S. De Ruiter, E.A.W., Bongers, I.L., Coppens, M. & Meijers, R.A.A.C. (2011). *TBS-behandeling geprofileerd*. Den Haag: WODC. Ministerie van Veiligheid en Justitie. Zie ook de uitgebreide literatuur over de ACE, Adverse childhood Experiences, en de soms levenslange gevolgen daarvan, o.a. in het artikel van J.C.M. Willems (2017) Hoe kindermishandeling terug te dringen? In: *Jeugdbeleid* Vol. 11, nr 2, p. 131-138 en nr. 3 p. 191-202, en: <https://www.researchgate.net/publications/31159545>

proces. Het is biologische noodzaak dat het jonge kind zich richt op een persoon die hem zorg geeft. Als de primaire verzorger het kind duurzaam de aandacht en zorg geeft die hij nodig heeft, bv. geruststelling bij stress, voelt het kind zich veilig en prettig bij deze persoon. Het kind gaat zich richten op deze persoon en zich aan hem hechten omdat deze persoon betekenis heeft voor het kind in zijn dagelijks leven. Een bloedband is hier niet voor nodig.

Ook als de zorg niet adequaat of voldoende is, hecht het jonge kind zich aan zijn verzorger omdat hij niet anders kan. Deze vorm van gehechtheid biedt het kind echter een niet voldoende veilige basis voor zijn ontwikkeling. Als het kind niet consistent en/of voortdurend door anderen verzorgd wordt, worden de verbindingen tussen zijn hersencellen steeds op een andere manier gestimuleerd en onvoldoende volgens een bepaald patroon gelegd. De wereld blijft 'onbegrijpelijk' en chaotisch voor het kind. De capaciteit tot hechten, zijn gedrag richten naar een specifieke persoon, raakt verstoord.

3.2. Ontwikkeling van de capaciteit tot hechten

Het kind uit zijn gevoelens in zijn gedrag. Als een primaire verzorger hierop reageert met sensitiviteit (aanvoelend en begrijpend) en responsiviteit (de signalen van het kind adequaat beantwoordend en structurerend), worden de emoties van het kind begrensd en stress weggenomen. Veilige gehechtheid van het kind ontstaat in het interactieproces tussen de primaire verzorger en het kind als deze persoon *duurzaam* sensitief en consistent ingaat op de signalen van het kind. De wereld wordt voor het kind emotioneel veilig gemaakt door de geboden structuur, begrenzing en disciplinerend (opvoeding) die de primaire verzorger biedt.²⁸ Het kind gaat leiding en gezag van de primaire verzorger aanvaarden omdat hij diens aandacht en zorg wil behouden. Hij gaat zich selectief richten op en veilig hechten aan een specifieke persoon omdat het kind ervaart dat hij van deze persoon krijgt wat hij nodig heeft en dat deze persoon hem emotionele veiligheid biedt. Zonder structuur, zonder kaders voor gedrag, zonder opvoeding, blijft de wereld voor het kind chaotisch en beangstigend. Het kind blijft dan overgeleverd aan zijn impulsen, weet niet hoe deze te reguleren en weet ook niet hoe te reageren op impulsen uit de wereld om hem heen. Zonder liefde is opvoeding niet adequaat, maar zonder opvoeding (het leren accepteren van grenzen) kan geen veilige gehechtheid ontstaan vanwege de onveilige situatie die op die manier voor het kind ontstaat. Door duurzame consequente liefdevolle structurering en disciplinerend kan het kind een '*gehechtheids- en opvoedingsrelatie*' met zijn primaire verzorger ontwikkelen.²⁹ Door 'liefde en leiding' leert het kind om te gaan met

28 Juffer, F. (2010) *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingssituaties*. Raad voor de Rechtspraak. Research Memoranda, Jrg.6, nr.6. Het kind kan zich aan meerdere personen tegelijk hechten, maar er is sprake van hiërarchie in gehechtheidsrelaties. Een selectieve gehechtheidsrelatie kan het kind kan het kind slechts met twee tot vier personen tegelijk hebben. Verplaatsingen van een kind dat pleegkind is geworden, belemmeren het aangaan van een selectieve gehechtheidsrelatie met een primaire verzorger. Zie ook: Unrau, Y.A., Sietta, J.R. & Putney, K.S. (2008). Former foster youth remember multiple placement moves: a journey of loss and hope. In: *Children and youth Services Review*, 30, p. 1256-1266.

29 Door Weterings is het woord 'opvoeding' toegevoegd aan de gehechtheidsrelatie omdat zonder disciplinerend, kaders voor gedrag, de wereld onvoldoende veilig wordt. Zie Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (2007). *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind*. Utrecht: Agiel, Hst.4. Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010) *Pleegzorg in perspectief*. Assen: Van Gorcum. Hst. Hst. 4 en 5. De lijst voor Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie uit het Pedagogisch Signalerings-Instrumentarium (Weterings & Van den Bergh (2006-2016) is gebaseerd op het werk van Zeanah, Boris en medewerkers, 2004 en 2005 en op de AACAP-Richtlijn (2006). Zeanah, Ch.H., Berlin, L.J. & Boris, N.W (2011) Practitioner review: Clinical applications of attachment theory and research for infants and young children. In: *Journal Child-psychology-Psychiatry*, p.p. 819-833.

zijn eigen gevoelens en stress, maar krijgt ook oog voor gevoelens van anderen. In de duurzame interactie tussen kind en primaire verzorger(s) kan het kind een *intern werkmodel ontwikkelen* voor het aangaan en onderhouden van sociale relaties en vertrouwen opbouwen in de ander en in zichzelf³⁰. Dit zijn de twee pijlers voor de persoonlijkheidsontwikkeling.

Een bloedband kan de interactie met het kind *voor de ouder* emotioneel vergemakkelijken, maar voor het jonge kind heeft de bloedband nog geen betekenis.

3.3 Loyaliteit

Binnen de jeugdzorg wordt veelal aangenomen dat een bloedband tussen ouder en kind gehechtheid en loyaliteit van het kind aan de ouder te weeg brengt en het kind altijd loyaal kan blijven aan zijn ouder. Op deze grond kan jarenlang gestreefd worden naar terugplaatsing van het pleegkind omdat men dat beschouwt als 'het belang van het kind'. Een terugplaatsing blijft dan altijd 'open'. Dit leidt voor het kind tot leven in de eerder genoemde *'eindeloze tijdelijkheid'*. Het kind krijgt geen gelegenheid een duurzame gehechtheids- en opvoedingsrelatie aan te gaan met een primaire verzorger.

De kwestie van de loyaliteit is complex en er is weinig onderzoek gedaan naar de aard en de betekenis van loyaliteit.

Twee vormen van loyaliteit van het kind aan de ouder kunnen onderscheiden worden ³¹.

a. Existentiële loyaliteit.

Existentiële loyaliteit ontstaat door de bloedband van het kind met zijn ouders en familie. Het kind heeft zijn bestaan ontvangen van zijn ouders. De identiteit van het kind wordt door de afstammingsrelatie met de ouders en familie-leden voor een deel bepaald, o.a. tot uiting komend in erfelijke eigenschappen en in het gedachtegoed van een familie. Existentiële loyaliteit is – op zich – een cognitief begrip, 'weten van wie je afstamt'.

Existentiële loyaliteit gaat voor kinderen pas een rol spelen als hun hersenen voldoende zijn ontwikkeld om te kunnen reflecteren – als het 'mensenbrein' gaat ontstaan. "In de basisschoolleeftijd kunnen de drie eerder genoemde breinen al redelijk goed functioneren, maar zij ontwikkelen verder tot in de volwassene leeftijd.³²

De existentiële loyaliteit is belangrijk voor kind – en volwassene – omdat de afstamming een rol speelt bij het identiteitsgevoel. Dit wordt extra duidelijk beleefd als het kind niet weet van welke personen hij afstamt en waarom hij niet bij zijn ouders kan of kon opgroeien. Een kind betreft dit niet-weten vrijwel altijd op een negatieve wijze op zichzelf als 'niet de moeite waard' zijn, 'weggedaan' of 'weggegeven' te zijn.

b. Emotionele loyaliteit.

In een veilige gehechtheidsrelatie van het kind met een primaire verzorger voelt het kind zich emotioneel aan deze persoon gebonden en wordt loyaal t.o.v. hem. Uit het voorgaande is naar voren gekomen dat veilige gehechtheid ontstaat door adequate interactie van de primaire verzorger met het kind. Dit kan benoemd worden als: emotionele loyaliteit van het kind t.o.v. de primaire verzorger, die de ouder kan zijn maar ook een stief-, adoptie- of pleegouder.

In de praktijk van de jeugdhulpverlening wordt dit onderscheid veelal niet gemaakt, omdat bij de meeste kinderen existentiële en emotionele loyaliteit als vanzelfsprekend samenvallen in de relatie van het kind t.o.v. de biologische ouder als het kind bij de ouders woont.

30 Van IJzendoorn, M.H.(1994). *Gehechtheid van ouders en kinderen*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

31 Weterings, A.M. & Van den Bergh, P.M. (2012). De stem van het pleegkind. In: *FJR*, Jrg. 34 nr. 1, p.12-20.

32 Struijk, A. (2010/13). *Slappende honden wakker maken?* Amsterdam, Pearson, p.27 e.v..

Als een kind opgroeit bij zijn ouders weet het kind dat hij afstamt van zijn ouders en door een bloedband met hen is verbonden. De existentiële verbondenheid krijgt een emotionele lading als de ouder emotioneel gericht is op het kind en hem passende liefde en leiding geeft.

De existentiële en de emotionele loyaliteit vormen een geheel bij een kind dat opgroeit in een goede opvoedingssituatie bij zijn ouder.

Bij een pleegkind zijn existentiële en emotionele loyaliteit van elkaar gescheiden en is emotionele loyaliteit van het kind aan zijn ouder niet vanzelfsprekend. Naarmate het kind langer in een goed pleeggezin woont, wordt hij emotioneel loyaal aan zijn pleegouders en kan de emotionele loyaliteit aan de ouder verminderen of bijna geen rol meer spelen.³³

De Hongaarse gezinstherapeut, Boszormenyi-Nagy³⁴, heeft ook twee vormen van loyaliteit onderscheiden. Naast existentiële loyaliteit tussen ouder en kind, benoemt Nagy 'verworven loyaliteit'. De ouder verwerft loyaliteit van het kind door liefdevolle zorg voor zijn kind.

Nagy definieert loyaliteit vanuit de ouder: de ouder verwerft door zijn zorg de loyaliteit van het kind. De opsteller van deze Nota (Weterings) formuleert emotionele loyaliteit vanuit het kind, die van een andere orde is dan verworven loyaliteit van de ouder.

Nagy heeft gezien dat de ouder loyaliteit van het kind 'terug' krijgt als de ouder goed voor zijn kind zorgt. De ouder kan zich wèl emotioneel loyaal verbonden voelen met het kind, ook al zorgt hij niet of niet voldoende voor hem. Voor de ouder is het niet nodig steeds in de nabijheid van het kind te zijn om zich loyaal te blijven voelen aan het kind. Met name voor het jonge kind is het wèl nodig dat de ouder nabij is. Hij heeft de nabijheid van de ouder nodig – of weten dat de ouder dichtbij is – om zich veilig te voelen en daardoor gebondenheid en loyaliteit t.o.v. de ouder te gaan ontwikkelen. De aard van de loyaliteit vanuit de ouder naar het kind is niet te vergelijken met de loyaliteit vanuit het kind naar de ouder.

In de praktijk blijkt dat adoptiekinderen en langdurig geplaatste pleegkinderen een gehechtheids- en opvoedingsrelatie aangaan met hun adoptie-, respectievelijk, hun pleegouders. De ouder wordt minder belangrijk in zijn dagelijks leven. Wel kan het kind naar de ouder blijven vragen om helderheid te krijgen over zijn identiteit, over de reden waarom hij niet door de ouder is opgevoed en/of uit betrokkenheid op de ouder als deze wel liefdevol gezorgd heeft, maar niet niet adequaat genoeg.

Met name het jonge uithuisgeplaatste kind blijkt na jaren bij pleegouders te hebben gewoond, niet meer zo emotioneel gebonden en loyaal te zijn aan zijn ouder. Dat is, bv., te merken als het pleegkind niet graag bij de ouder op bezoek gaat, bij een bezoek weinig aangehaald wil worden, nauwelijks luistert naar de ouder en/of geen positieve verhalen vertelt over een bezoek aan de ouder. Het pleegkind kan ook terugvallen in functioneren na een bezoek, bv. omdat de ouder niet adequaat genoeg met het kind omgaat, omdat de nabijheid van de ouder negatieve associaties oproept van de de situatie thuis vóór de uithuisplaatsing en/of omdat het kind bang wordt zijn pleegouders te verliezen als hij frequent bij zijn ouder op bezoek gaat.

Binnen de kinderbescherming is het daarom nodig onderscheid te maken tussen de aard

33 Zie eerder genoemd artikel: 'De stem van het pleegkind', van Weterings en Van den Bergh in FJR.

34 Boszormenyi-Nagy, I. & Krasner, B.R. (1986). *Between give and take*. New York: Bruner Mazel.

van de loyaliteit van de ouder en de aard van de loyaliteit van het kind. Bij het bepalen van beleid ten behoeve van het kind ligt het voor de hand de emotionele loyaliteiten van het kind als uitgangspunt te nemen – en niet die van de ouder – omdat het kind zich adequaat kan ontwikkelen bij emotionele loyaliteit (verbondenheid) met (tenminste) een primaire verzorger.

Voor het kind geldt:

- Existentiële loyaliteit is *altijd aanwezig* en is verbonden aan de bloedband met de ouder en familie. Het betreft de loyaliteit aan zijn afkomst – *het weten* van zijn afstamming, erfelijke eigenschappen, kennis over zijn ouders en zijn familie, reden van zijn uithuisplaatsing, e.d..

- Emotionele loyaliteit aan een persoon *ontstaat en groeit* door adequate en liefdevolle zorg van deze persoon voor het kind en is niet gebonden aan een bloedband.

Bij terugplaatsingen zal geobserveerd moeten worden in welke mate het kind emotioneel lokaal en gebonden is aan de ouder.

3.4. Emotionele situatie van een kind in een pleeggezin

Een plaatsing in een pleeggezin is in principe van tijdelijke aard. Het kind wordt bij pleegouders geplaatst om de ouder te ontlasten van de dagelijkse zorg voor het kind en de ouder te ondersteunen bij zijn problemen totdat hij het kind weer kan opvoeden.

Na de uithuisplaatsing weet het kind niet hoelang hij in dat pleeggezin zal blijven, of hij weer naar andere pleegouders zal gaan, bij zijn vader zal gaan wonen, of bij zijn moeder, misschien bij hen beiden of misschien bij een van zijn ouders met een nieuwe partner, maar misschien ook in een internaat. Een pleegkind leeft in 'eindeloze tijdelijkheid', niet wetend wie hij kan vertrouwen en op wie hij zich kan verlaten. Dit tast het vermogen de ander te vertrouwen aan maar ook het vertrouwen in zichzelf. Het kind is immers voor niemand 'de moeite waard'. De persoon die voor hem zorgt kan ieder moment weer uit zijn leven vertrekken. Het kind staat in feite emotioneel alleen. Het kind kan zich gaan afsluiten voor emotionele relaties en zich op zich zelf richten, op datgene wat hij wil hebben of krijgen. Het kind 'moet' wel voor zichzelf zorgen. Duurzame relaties aan kunnen en durven gaan wordt steeds moeilijker.

3.5 Consequenties van het theoretisch kader voor de opzet van het PBM

Op basis van de wetenschap over het ontwikkelingsbelang van een kind kan gezegd worden dat een duurzame veilige gehechtheid van een kind aan zijn primaire verzorger(s) noodzakelijk is wil zijn persoonlijkheid zich adequaat kunnen ontwikkelen.

Het PBM-terugplaatsingstraject is gericht op het duidelijk maken van het perspectief van een pleegkind op een duurzame selectieve gehechtheids- en opvoedingsrelatie binnen een voor de ontwikkeling van dit kind aanvaardbare termijn. en opvoeding van het kind te laten dragen – en dus gericht is op terugplaatsing van het pleegkind.

Het kind kan emotionele bestaanszekerheid gegeven worden door:

- een pedagogische verantwoorde terugplaatsing bij (een van) de ouders, of
- plaatsing in een pleeggezin waar hij kan opgroeien tot zijn volwassenheid, waarbij in principe het gezag van de ouders wordt geëindigd op een voor de ontwikkeling van het kind aanvaardbare termijn (art. 1: 266 lid 1 BW). Voor kinderen van 1-11 jaar is het nemen van een opvoedingsbesluit binnen een à twee jaar na een uithuisplaatsing een voor zijn ontwikkeling een aanvaardbare termijn.

Tijdens een PBM-terugplaatsingstraject wordt nagegaan of vanuit het kind een positieve gehechtheids- en opvoedingsrelatie met de ouder is gaan ontstaan. Een tijdelijke terugplaatsing wordt niet beoogd, daar het kind dan in een onduidelijke opvoedingssituatie blijft leven. Een advies tot terugplaatsing houdt in: een permanente terugplaatsing is naar verwachting mogelijk.

Als terugplaatsing van het kind niet mogelijk blijkt, dan zal het opvoedingsbesluit genomen moeten worden dat het kind opgroeit bij pleegouders.³⁵ In die situatie zal in principe het gezag van de ouders moeten worden beëindigd om stabiliteit in de opvoedingssituatie mogelijk te maken.

Op basis van de informatie over de opvoedingssituatie bij de pleegouders kan geconcludeerd worden of het kind in dit pleeggezin kan blijven wonen als de pleegouders daartoe bereid zouden zijn.

Voor het bepalen van aard en frequentie van bezoeken voor kinderen die zullen opgroeien in een pleeggezin zal het recht van de ouder op contact met het kind inhoud gegeven moeten worden aan de hand van de vraag of de bezoeken bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind.³⁶ Als de contacten met de ouder problemen geven, m.n. voor het kind, wordt de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de pleegmoeder belemmerd. (Zie over de bezoeken: Hst IV.)

Hoofdstuk III

---

35 Plaatsing in een gezinshuis is ook mogelijk als het kind bij deze gezinshuisouders kan blijven wonen tot zijn volwassenheid.

36 Uit onderzoek naar de validiteit van het PSI, Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium, blijkt o.a. dat er een significante correlatie is tussen 'Problemen bij het verloop van de contacten met de moeder' en 'Problemen in de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de pleegouders'. Sitskoorn, A. *De validiteit van het PSI-P, het PSI voor het Pleeggezin*. Leiden: Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA Scriptie. In dit onderzoek, kwam contact van de vader met het kind te weinig voor om daar uitspraken over te kunnen doen.

Uitvoeringspraktijk van het PBM-terugplaatsingstraject

1. Uitgangspunten van de Uitvoeringspraktijk van het terugplaatsingstraject volgens het Pedagogisch Beslis-Model, PBM

1. Een verzoek om een PBM-terugplaatsingstraject

Een verzoek om een PBM-terugplaatsingstraject in te zetten kan gedaan worden door de Gecertificeerde Instelling aan een Pleegzorgaanbieder. De Pleegzorgaanbieder kan echter ook het initiatief daartoe nemen, maar heeft instemming van de (gezins)voogd nodig om een PBM-traject te kunnen starten. Daarnaast kan de rechter aan een GI een PBM-terugplaatsingstraject opleggen om het opvoedingsperspectief voor het kind te bepalen.

2. Kinderbeschermingsmaatregel

Het intensieve terugplaatsingstraject volgens de principes van het Pedagogisch **Beslis-Model** (PBM) wordt uitgevoerd in het kader van een kindbeschermingsmaatregel - een ondertoezichtstelling of een voogdijmaatregel als de moeder bij de geboorte van het kind minderjarig was.³⁷ Hiermee kan voorkomen worden dat het traject als vrijblijvend kan worden opgevat en/of door de ouder op ieder moment kan worden stopgezet als hij dat wenselijk vindt.

Overwogen zou kunnen worden om een traject in het vrijwillig kader te starten en een verzoek tot het uitspreken van een ondertoezichtstelling in te laten dienen door Raad voor de Kinderbescherming als de ouder het traject wil gaan stopzetten. Dit vertraagt echter op zijn minst het terugplaatsingstraject, hetgeen niet in het belang van het kind is. Ook kunnen de ouders gaan verhuizen. Alle tijd en inzet van gezinsvoogd, pleegzorgwerker, hulpverleners en gedragsdeskundigen zijn dan te vergeefs geweest.

3. Inzet van een PBM-traject

Een kind kan niet wachten om opgevoed te worden. Het PBM-traject wordt *bij voorkeur* ingezet binnen een jaar na de uithuisplaatsing. In dat geval heeft het kind nog een bepaalde emotionele binding met zijn ouder waarop voortgebouwd kan worden. Ook kan een trauma voorkomen worden omdat het kind in dat geval waarschijnlijk nog geen diepgaande gehechtheids- en opvoedingsrelatie met een pleegouder zal hebben ontwikkeld.³⁸ Bij terugplaatsing zal een trauma door verlies van de pleegouder dan meestal kunnen worden voorkomen.

Een PBM-terugplaatsingstraject kan ook ingezet worden na een langer verblijf bij de pleegouders indien het opvoedingsperspectief van het kind nog steeds niet duidelijk is. (In het PBM-project bleken de meeste kinderen ongeveer twee jaar of langer uit huis geplaatst te zijn en sommige van hen reeds 4 à 5 jaar.)

---

³⁷ De Kinderombudsvrouw, Prof.Dr.M.Kalverboer, pleit voor het sneller laten uitspreken van een kindbeschermingsmaatregel: "Er wordt te lang doorgemodderd in het vrijwillige kader" (Kinderrechten-monitor, 2016, p. 43).

³⁸ Een kind dat jonger dan twee jaar in het pleeggezin is gekomen, zal meestal wel een gehechtheids- en opvoedingsrelatie met een pleegouder gaan ontwikkelen vanwege zijn volledige afhankelijkheid van een primaire verzorger om te kunnen overleven. Dit kan een contra-indicatie zijn voor een terugplaatsing.

4. Intensief traject.

Een PBM-terugplaatsingstraject is intensief voor alle betrokkenen.

- Het kind bezoekt de ouder thuis een dag in de week.
- Het traject duurt in principe een half jaar. De ouder moet voldoende kans gegeven worden om te leren op een adequate manier om te gaan met het kind.
- De ouder wordt tijdens het gehele bezoek begeleid bij de verzorging en bij de omgang met het kind door een daartoe opgeleide ambulante hulpverlener.
- De pleegouders zijn intensief betrokken bij het traject.

Zie verder paragraaf 2: Gang van zaken bij een BPM-traject.

5. Voorwaarden voor deelname aan een PBM-traject.

Om voor het kind een reële kans te creëren dat een terugplaatsingstraject een positief resultaat kan hebben, worden de volgende voorwaarden aan de ouder gesteld.

- De ouder moet zelfstandig wonen en zelfstandig een huishouden kunnen voeren.
- Als de ouder getrouwd is of samenwoont, dan zal deze partner tenminste bij 65% van de begeleide bezoeken aanwezig moeten zijn omdat ook hij, of zij, een primaire verzorger van het kind wordt als het kind bij de ouder gaat wonen.
- Een IQ van 50-70 is een contra-indicatie voor de inzet van het PBM (verstandelijk gehandicapt) terwijl een IQ van 70-85 (verstandelijke beperking) als een risicofactor beschouwd moet worden.³⁹ Voor verstandelijk beperkte of verstandelijk gehandicapte mensen is het moeilijk te anticiperen op gebeurtenissen. Daarnaast is het moeilijk voor hen om nieuw geleerde vaardigheden toe te passen in situaties die zij niet kennen. Dit kan met name bij de verzorging en opvoeding van jonge kinderen een probleem worden omdat zij snel veranderen.
- Een contra-indicatie is: ernstige psychische problemen waardoor de ouder niet goed kan functioneren.
- Een contra-indicatie is: het kind is kort na zijn geboorte uit huis geplaatst en kent de ouder nauwelijks.
- Contra-indicaties zijn: drugs- en/of alcoholverslaving.
- Ernstige agressiviteit. Het kind is mishandeld geweest en/of het kind heeft geweld tussen de ouders meegemaakt. Het kind kan hierdoor angst hebben voor de ouder, met name als hij jong is. Alvorens een terugplaatsingstraject in te zetten, zal onderzocht moeten worden in hoeverre nog sprake is van agressief gedrag van een of vbasn beide ouders.

6. Coördinator.

Een gedragsdeskundige van de Pleegzorgaanbieder coördineert het PBM-project⁴⁰. De coördinator is de centrale persoon bij de gang van zaken tijdens de PBM-trajecten. Hij heeft overleg met de gezinsvoogd, pleegzorgwerker, hulpverlener(s) van de ouder, evt. de school van het kind. Ook legt hij het contact met de forensisch rapporteur.

7. De (gezins)voogd.

De (gezins)voogd heeft de gezagspositie binnen het traject. De coördinator overlegt met de gezinsvoogd, met de pleegzorgwerker en de gedragsdeskundige die het betreffende pleeggezin begeleiden, met de hulpverlener van de ouder als deze een specifieke

39 Zie o.a. Delfos, M. (1996) *Kinderen in ontwikkeling*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

40 Drs.M. Bakker, gedragswetenschapper van Sterk Huis – voorheen Kompaan en de Bocht - te Goirle heeft vanaf 2011 – begin 2019 het PBM-project gecoördineerd.

NOTA *Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen*
Dr.A.M.Weterings, *EC Kind in de Pleegzorg. 2011-2019*

begeleider heeft, en met de ambulant hulpverlener die de bezoeken van het kind aan de ouders binnen het PBM-terugplaatsingstraject begeleidt. De gezinsvoogd, resp. de GI, neemt vervolgens het besluit dat met het PBM-traject gestart kan worden.

Het bovengenoemde multidisciplinaire team heeft gedurende het terugplaatsingstraject regelmatig overleg over de voortgang, met name als aanpassingen nodig blijken. (Indien nodig, vindt ook overleg plaats tussen de coördinator en de forensisch rapporteur.)

8. Forensisch rapporteur.

De bovengenoemde hulpverleners zijn allen betrokken op de pleegouders, de ouders en/of het kind. Dit kan hun mening – t.a.v. wel of geen terugplaatsing – beïnvloeden. In het PBM-project is daarom gekozen voor een onafhankelijke beoordelaar, een forensisch rapporteur, die de te verkrijgen gegevens over het verloop van het traject analyseert en verwerkt. De forensisch rapporteur stelt op basis van zijn bevindingen een rapport op over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS-rapport). In het TOS-rapport geeft hij advies over 'wel of geen terugplaatsing'. Hierbij worden ook adviezen voor begeleiding gegeven m.b.t. de volgende onderwerpen:

- begeleiding van de ouders als hun kind wordt teruggeplaatst.
- begeleiding van het pleeggezin als het kind niet teruggeplaatst kan worden.
- begeleiding van de ouders, als het kind niet wordt teruggeplaatst.
- Begeleiding aan van pleegouders en ouders samen t.b.v. het kind.
- frequentie en vorm van de bezoeken van het kind aan de ouder als het kind in een pleeggezin zal opgroeien.
- zo nodig: overplaatsing naar een ander pleeggezin.

(Zie voor beschrijving van de taak van een forensisch rapporteur: Hst. IV.)

9. Akkoord (gezins)voogd.

De (gezins)voogd gaat in principe akkoord met de adviezen in het TOS-rapport, om de volgende redenen:

- de intensiviteit van het traject voor kind, ouders en pleegouders,
- de tijds-investering van in de intensieve begeleiding,
- het regelmatige overleg tussen de coördinator met de (gezins)voogd, begeleiders, gedragsdeskundigen,
- de hoeveelheid aan verkregen gegevens over kind, ouders en pleegouders,
- de uitgebreide onafhankelijke rapportage in het TOS-rapport (gemiddeld 50 pagina's). ⁴¹

10. TOS-rapport is een Processtuk.

De (gezins)voogd zendt het TOS-rapport aan de Raad voor de Kinderbescherming en de rechtbank als een door de Gecertificeerde Instelling ingebracht processtuk.

2. Gang van zaken bij de Uitvoeringspraktijk van het PBM-terugplaatsingstraject

---

⁴¹ De adviezen in het TOS-rapport werden geheel ondersteund door de Pleegzorgaanbieder.

In de jaren 2011-2015 zijn ook de (gezins)voogden (op een geval na) akkoord gegaan met het advies over wel of geen terugplaatsing, en, bij 'geen terugplaatsing' meestal ook met een eventuele overplaatsing naar een ander pleeggezin.

In de jaren daarna was dat herhaaldelijk niet meer het geval. Vanwege de transitie van de jeugdzorg naar de gemeenten en de bezuinigingen vonden ingrijpende veranderingen plaats in de samenstelling van de teams van de GI. Dit ging gepaard met een – niet toegelichte – andere visie op de ouder-kind-relatie en het ontwikkelingsbelang van het kind.

NOTA *Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen*
Dr.A.M.Weterings, *EC Kind in de Pleegzorg. 2011-2019*

a. Kennismaken van de ouder-kind-relatie vóór de uithuisplaatsing

Om de begeleiding van de omgang tussen ouder en kind in de thuissituatie tijdens het terugplaatsingstraject te kunnen laten aansluiten op de situatie vóór de uithuisplaatsing, worden aan het begin van het traject 3 à 4 diagnostische interviews gehouden met de ouders. De vraaggesprekken worden gehouden aan de hand van 5-9 signalerings-/vragenlijsten (SL's) uit het PSI, Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium, PSI⁴²

De lijsten bestaan uit vaste vragen, waarop ouders hun eigen antwoorden kunnen geven. De ambulante hulpverlener die het traject gaat begeleiden, neemt de vragenlijsten af en schrijft de antwoorden zo letterlijk mogelijk op. De forensisch rapporteur beoordeelt de antwoorden aan de hand van de bijbehorende beoordelings- of wegingslijsten.

(Zie Bijlage 1)

b. Wekelijks bezoek van het kind aan de ouder thuis gedurende een 5 à 6 maanden.

Het eerste bezoek vindt plaats bij de pleegouders thuis en duurt 2 uur. Daarna vinden alle bezoeken plaats bij de ouders thuis. Duur van de bezoeken: 1 x 2 uur, 4 x 4 uur en daarna 7 uur. Bij de bezoeken van 7 uur kan ook een bezoek aan speeltuin-, dierentuin of zwembad plaats vinden. In ieder geval zal een maaltijd deel uit moeten maken van een bezoek.

c. De bezoeken worden geheel begeleid en geobserveerd.

De ouder wordt gedurende het gehele bezoek begeleid. Op deze wijze wordt de ouder een reële kans gegeven om zich een adequate manier van omgang met het kind eigen te maken. Het gedrag van het kind zal in de periode na de uithuisplaatsing veranderd zijn. De ouder krijgt als het ware een ander kind 'terug' dan hij was vóór de uithuisplaatsing. Dit maakt de taak van de ouder extra zwaar.

Het traject kan langer duren dan een half jaar als de basis voor een voldoende veilige gehechtheids- en opvoedingsrelatie wel is gelegd, maar de ouder zelf en/of de begeleider nog niet zeker zijn of de ouder zich de nieuwe manier van omgaan met het kind voldoende eigen heeft gemaakt.

Het traject kan korter duren als het kind na een à twee maanden ernstige terugval gaat vertonen in functioneren. Het opvoedingsbesluit wordt in dat geval: geen terugplaatsing.

d. De bezoeken worden begeleid door een gespecialiseerde ambulante hulpverlener.

De begeleiding is gericht op de manier waarop de ouder het kind verzorgt en met hem omgaat. De interactie tussen kind en ouder wordt geobserveerd en gescoord op de PSI-observatie-lijsten door de ambulante hulpverlener.

Tegen het einde van het traject kan begeleiding en observatie alleen in de middag (4 uur) uitgevoerd worden om na te gaan of de ouder de interactie met het kind een hele dag in goede banen kan leiden, ook zonder steun van de begeleider.

NB

Voor ouder en kind is het prettig dezelfde ambulante hulpverlener te houden gedurende het traject vanwege de vertrouwdheid en de als vanzelfsprekende aanwezigheid die kan gaan ontstaan gedurende het traject.

In principe zijn twee ambulante hulpverleners bij een PBM-traject betrokken, de 'vaste' begeleider en een tweede hulpverlener tijdens vakantie, verlof of ziekte van de vaste begeleider. Hierdoor ontstaat ook de mogelijkheid tot vergelijking van de observaties en objectivering van de bevindingen.

---

42 PSI, Pedagogische SignaleringsInstrumentarium, PSI (A.M.Weterings & P.M.Van den Bergh, 2006-2016. Leiden: Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek. Zie verder: Bijlage 1.

NOTA *Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen*
Dr.A.M.Weterings, *EC Kind in de Pleegzorg*. 2011-2019

e. Verslaglegging.

De ambulant hulpverlener maakt van ieder bezoek verslagen, in concrete termen over de interactie tussen ouder en kind ('wat ziet en hoort hij'). De ambulant hulpverlener schrijft ook op welke aanwijzingen hij aan de ouder geeft bij de verzorging en omgang met het kind en bij de reacties van het kind op de ouder.

f. PSI-Observatie-lijsten.

De ambulant hulpverlener (Ah) vult aan het einde van ieder bezoek een PSI-observatielijst in over de interactie tussen kind en ouder (items m.b.t. het kind en items m.b.t. de ouder).

g. Ophalen en terugbrengen van het kind.

In principe haalt de ouder het kind op bij de pleegouders en brengt hem ook weer naar hen terug.

h. Observaties van de reacties van kind op ouder en pleegouder bij aankomst en terugbrengen.

De ambulant hulpverlener gaat gedurende het traject 3 à 4 maal met de ouder mee bij het ophalen en terugbrengen van het kind om te kunnen observeren hoe het kind bij het zien van de ouder, resp. het afscheid nemen, reageert op de ouder en op de pleegouder.

i. Video-Interactie-Begeleiding (VIB).

Gedurende het traject kan, sinds 2018, indien gewenst, ook 2 à 3 maal Video-Interactie-Begeleiding (VIB) ingezet worden, aan het begin, in het midden en tegen het einde van het traject. De video-opnames worden door de VIB-supervisor besproken met de ambulant hulpverlener, die de bevindingen vervolgens met de ouder bespreekt.

j. Observatie van de interactie pleegouders-kind

Gedurende het traject observeert de ambulant hulpverlener twee à drie maal de interactie tussen het kind en de pleegouders bij hen thuis.

k. Kennismaken van gedrag en ontwikkeling van het kind volgens de pleegouders.

Bij de start van het terugplaatsingstraject worden door de pleegzorgwerker bij de pleegouders 6 of 7 lijsten uit het PSI afgenomen, o.a. over dezelfde onderwerpen als bij de ouders. Ook de antwoorden van de pleegouders worden letterlijk opgeschreven (en eveneens beoordeeld en gescoord door de forensisch rapporteur).

(Zie Bijlage 1)

NB. Om een reëel beeld te krijgen van het kind in het pleeggezin, zal hij tenminste ongeveer 5 à 6 maanden bij de pleegouders moeten wonen, omdat het kind veelal het eerste half jaar aangepast gedrag vertoont.⁴³ (Zo nodig, kunnen de PSI-lijsten dan later in het traject afgenomen worden.)

l. Observaties door de pleegouders van het gedrag van het kind na de bezoeken.

De pleegouders vullen na ieder bezoek van het kind aan de ouder een PSI-observatielijst in over het gedrag en functioneren van het kind de avond en dagen na terugkomst van het kind.

m. Ondersteuning van de pleegouders.

Tijdens het PBM-traject krijgen de pleegouders, zo nodig, extra ondersteuning van de pleegzorgwerker. Hiervan wordt verslag gelegd.

n. Informatie van de leerkracht/crèche-leiding.

De leerkracht, of de crèche-leiding, vult de PSI-Schoollijst in over het functioneren van het kind op school of crèche. (Informatie van de school/crèche wordt niet altijd nodig geacht.)

43 Van Duijn, H, (2009). *Groeien in een pleeggezin*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek. MA-scriptie.

o. Informatie van de GI over kind en ouders.

De (gezins)voogd stuurt het meest recente OTS-rapport en eventuele andere relevante rapportages (zoals de uitslag van een IQ-test) naar de forensisch rapporteur.

p. Informatie naar de forensisch rapporteur.

De PSI-lijsten, de verslagen en de observatie-formulieren worden door de ambulante hulpverlener naar de forensisch rapporteur gestuurd, die het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie opstelt (TOS-rapport). (Zie hoofdstuk IV.)

q. Concept-TOS-rapport wordt besproken met de coördinator van het PBM-project.

Als de forensisch rapporteur het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie in concept gereed heeft, wordt dit besproken met de coördinator van de PBM-trajecten. Deze bespreekt het TOS-rapport vervolgens met de gezinsvoogd, de ambulante hulpverlener en de pleegzorgwerker en de bij het kind betrokken gedragsdeskundige van de Pleegzorgaanbieder. In overleg met de forensisch rapporteur worden eventueel aanvullingen, nadere uitleg, en/of aanpassingen toegevoegd.

r. Bespreking TOS-rapport met de ouders.

De coördinator bespreekt het TOS-rapport met de ouder in het bijzijn van de (gezins)voogd en de ambulante hulpverlener en, meestal, ook de pleegzorgwerker.

s. Bespreking TOS-rapport met de pleegouders.

De coördinator bespreekt het TOS-rapport met de pleegouders in het bijzijn van de (gezins)voogd, de ambulante hulpverlener en de pleegzorgwerker.

t. Toezending van het TOS-rapport.

Ouders en pleegouders krijgen het TOS-rapport toegestuurd.

u. Eventuele bijstelling van het TOS-rapport.

Na de besprekingen worden door de coördinator eventuele gewenste verduidelijkingen of aanpassingen met de forensisch rapporteur besproken.

v. Toezending van het definitieve TOS-rapport.

Het definitieve TOS-rapport wordt toegestuurd aan de coördinator, die het naar de (gezins)voogd verstuurd. Deze draagt zorg voor verzending naar de Raad voor de Kinderbescherming en als processtuk ook naar de rechtbank.

w. Opvoedingsbesluit.

Vanuit zijn gezagspositie is de kerntaak van de (gezins)voogd het PBM voor het kind adequaat te laten verlopen en, op basis van het TOS-rapport, een opvoedingsbesluit voor te leggen aan de Raad voor de Kinderbescherming en de rechtbank.

Opmerking

Een PBM-terugplaatsingstraject zou ook minder intensief uitgevoerd kunnen worden, indien onvoldoende middelen beschikbaar zijn.

Het belangrijkste onderwerp is echter: de duur van een PBM-terugplaatsingstraject, nl. 5 à 6 maanden. Voor deze duur is gekozen omdat de ouder een reële kans moet krijgen zich voldoende opvoedings-vaardigheden eigen te kunnen maken.

Afhankelijk van de situatie, kunnen wel bepaalde onderdelen minder uitgebreid worden uitgevoerd (bv. door minder PSI-lijsten af te nemen in de diagnostische interviews of gedurende een korte periode een lagere frequentie van de bezoeken van het kind aan de ouder (tenminste 1x per 14 dagen), of geen VIB-interactie-opnames.

Essentieel is echter dat de bezoeken van het kind aan de ouder een hele dag duren. De reden hiervoor is dat de ouder gedurende een hele dag in verschillende situaties met het kind samen is en gedurende een hele dag adequaat met het kind zal moeten leren omgaan.

Een belangrijk punt is ook dat de beoordeling van de verkregen gegevens uitgevoerd wordt door een van ouder, kind, pleegouders en instanties onafhankelijke gedragswetenschapper. (Bevooroordeeldheid of persoonlijke betrokkenheid kan een

oordeel 'vertroebelen'.)

3. Richtlijnen voor besluitvorming inzake terugplaatsing en begeleiding

Opmerking

Op de onderstaande richtlijnen wordt in hoofdstuk IV nader ingegaan bij de Adviezen in het TOS-rapport.

1. Adequaat verlopende bezoeken en vooruitgang in de interactie kind-ouder is zichtbaar.

In de interactie tussen kind en ouder moet voldoende vooruitgang zichtbaar zijn. Door de ambulant begeleider moet te zien zijn dat het kind zich in toenemende mate emotioneel positief op de ouder gaat richten en diens gezag aanvaardt. Bij de ouder zal in toenemende mate te zien moeten zijn dat hij de signalen van het kind adequaat beantwoordt en sensitief en responsief omgaat met het kind. Dit houdt in: liefde aan het kind laten merken, hem structuur bieden (opvoeden) en hem (emotionele) veiligheid bieden.

2. Positieve reacties van het kind na een bezoek.

Het kind vertelt bij terugkomst in het pleeggezin spontaan en met blijheid over de bezoeken en de omgang met de ouder (niet alleen over datgene wat zij gedaan hebben, zoals: 'wij zijn naar de speeltuin geweest').

3. Geen terugval.

Het kind laat geen terugval zien in functioneren ná een bezoek aan de ouder, zoals dwars zijn, ruzie zoeken, 'van slag' zijn, niet willen slapen.

4. Stabiliteit in het leven van de ouder.

De ouder zal in staat moeten zijn het kind emotionele bestaanszekerheid te bieden. Dit houdt in dat zijn eigen leven emotioneel en sociaal stabiel is.

5. Verlenging van de OTS. Accepteren van ondersteuning na de terugplaatsing.

De ouder zal na de terugplaatsing ondersteuning bij de omgang met zijn kind nodig hebben, daar niet verwacht kan worden dat de ouder het veranderde kind als vanzelfsprekend kan opvoeden. Bovendien gaat de ouder zeven dagen per week voor het kind zorgen en weer de gehele verantwoordelijkheid voor het kind dragen. Dit is een zware opgave, zeker als het kind al enige jaren uit huis is geweest en de ouder het gedrag van het kind niet meer als vanzelfsprekend begrijpt.

Binnen het kader van een OTS ligt het accepteren van ondersteuning méér voor de hand dan in het vrijwillig kader, waar het initiatief tot het zoeken van ondersteuning in principe bij de ouder ligt.

6. Contact met de ex-pleegouders.

Het is voor het kind belangrijk dat de pleegouders die lange tijd voor hem gezorgd hebben, niet opeens uit zijn leven verdwijnen. De ex-pleegouders kunnen hem méér vertrouwd zijn dan zijn ouder. Het kind kan behoefte hebben hen te zien. De ouder gaat akkoord met contact tussen het kind en zijn ex-pleegouders. Indien de ex-pleegouders daar voor open staan, zal dat het kind ten goede kunnen komen en mogelijk ook de relatie van het kind met zijn ouder vergemakkelijken.

4. Richtlijnen voor begeleiding van een permanente pleeggezinplaatsing

NB

Aan het begin van een PBM-terugplaatsingstraject wordt aan de pleegouders gevraagd of zij in principe voor het kind zouden willen blijven zorgen als hij niet teruggeplaatst kan

worden bij (een van) de ouders.

1. Een (begin van een) gehechtheids- en opvoedings-relatie van het kind met de pleegouders is ontstaan.

Bezien zal moeten worden of uit de informatie van de pleegouders en uit de observaties bij de pleegouders, geconcludeerd kan worden dat een (begin van) een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn huidige pleegouders is ontstaan. Daarnaast zal moeten worden gezien of de opvoedingsvaardigheden van de pleegouders aansluiten op de problemen van het kind. Zo dat niet het geval is, zal een ander pleeggezin gezocht moeten worden.

2. Erkenning van het belang van ouder-contact door de pleegouders.

Het onderkennen door de pleegouders van de relevantie van contacten van het kind met de ouder is van belang voor de emotionele- en de identiteits-ontwikkeling van het kind. Het is nodig om de relatie met de ouders voor het kind emotioneel aanvaardbaar te maken middels een voor het kind verwerkbaar bezoekregeling en de ouder als ouder van het kind niet af te wijzen.

Indien de ouder in het verleden het kind ernstig verwaarloosd heeft en het kind angstig is tijdens het contact met de ouder, zal het contact in het begin twee keer per jaar kunnen plaats vinden, onder begeleiding. Daarna kan gezien worden of het kind positiever op de ouder gaat reageren. Is dat niet het geval, dan zal het contact niet meer dan 1x per jaar kunnen plaats vinden.

Ook kan het zijn dat de ouder geen contact met het kind wil hebben. De gezinsvoogd of de pleegzorgwerker kan het kind informatie geven, bv. middels het 'Levensboek'.

3. Na afronding van het PBM-traject een korte periode minder contact met de ouder.

De positie van de ouder na een terugplaatsingstraject wordt voor het pleegkind duidelijker als bezoeken – voorlopig – bij de pleegouders thuis plaats vinden, niet meer bij de ouder thuis, en niet in een hoge frequentie (voorlopig bv., 1 x per 6 à 8 weken, 1 à 2 uur). Het kind kan op deze manier ervaren dat de bezoeken niet meer gericht zijn op 'gaan wonen bij de ouder'. Daarna kan duur en frequentie van de bezoeken verhoogd worden, mede afhankelijk van de reacties van het kind.

4. Bezoek-frequentie.

Afhankelijk van de reacties van het kind kan verhoogd worden (bv. 1x per 4 à 6 weken). Het kind moet echter ook de gelegenheid krijgen een eigen leven op te bouwen. Als het kind én een bezoekregeling met de vader én een bezoekregeling met de moeder apart heeft, dan zullen de contacten met ieder van de ouders minder frequent moeten zijn.

Bezoek opleggen en dwingen tot contact verlaagt de kans op een positief emotionele relatie van het kind met de ouder. Naarmate het kind ouder wordt, zal hij zich dan méér tegen contacten gaan verzetten. Dit zal noch voor het kind noch voor de ouder een positieve ontwikkeling zijn.

Als de contacten met de ouder het kind belasten en/of als hij terugvalt in functioneren na een bezoek, dan zal de frequentie van de bezoeken verlaagd moeten worden tot (voorlopig) eenmaal per half jaar.

5. Begeleiding van de ouder tijdens de bezoeken.

Het is wenselijk dat de ouder begeleid wordt tijdens, en/of voorafgaand of na afloop van een bezoek zodat de ouder adequaat kan ingaan op het gedrag van het kind.

6. Begeleiding van contact tussen pleegouders en ouder.

Het bevordert de emotionele ontwikkeling van het kind als zijn ouder en zijn pleegouders elkaars positie in het leven van het kind accepteren en de ouder op enige wijze deel kan uitmaken van het leven van het kind, bv. door het betrekken van de ouder bij bepaalde

gebeurtenissen die belangrijk zijn voor het kind (zoals een zwemdiploma) en de ouder betrekken bij bepaalde beslissingen over het kind. Het kind kan zich dan geaccepteerd voelen door zijn ouder en zijn pleegouders.

7. Contacten met bruses en familieleden.

Als het kind broers of zusjes heeft, en ook nog andere familieleden, kan bv. eens per (half) jaar een familiedag georganiseerd worden.

8. Gezagsbeëindiging van beide ouders is wenselijk.

Gezagsbeëindiging van de beide ouders is wenselijk om de conditie te scheppen voor een permanente pleeggezinplaatsing. Voorkomen zal moeten worden dat het opvoedingsperspectief van het kind blijft afhangen van de formulering in de OTS, die gericht is op terugplaatsing naar de ouder.

Bij de overwegingen tot gezagsbeëindiging wordt in de wet de formulering gehanteerd 'op een voor het kind aanvaardbare termijn'. Dit betekent: Hoe jonger het kind, hoe korter de termijn voor het nemen van deze beslissing mag zijn daar de hersenen van het jonge kind nog ongevormd zijn en hierdoor ook snel vervormbaar. Dit is in overeenstemming met kennis uit de pedagogiek en psychologie.⁴⁴

Het betekent ook dat rekening gehouden moet worden met datgene wat het kind heeft meegemaakt in de omgang met zijn ouder vóórdát hij uit huis werd geplaatst en welke band hij mogelijk heeft kunnen ontwikkelen met zijn ouder.

Een verzoek tot onderzoek naar de wenselijkheid van gezagsbeëindiging van de beide ouders moet gedaan worden door de Gecertificeerde Instelling aan de Raad voor de Kinderbescherming en, na afronding van het onderzoek, voorgelegd worden aan de rechtbank.⁴⁵

9. Begeleiding van de ouder na het opvoedingsbesluit: 'niet terug naar huis'.

Het is nodig dat de ouder begeleiding krijgt bij het verwerken van het verdriet en frustratie het kind niet zelf te zullen kunnen opvoeden. Daarnaast is ondersteuning nodig om de ouder te begeleiden bij het aangaan van een emotionele relatie met zijn kind die het kind ten goede kan komen.

Door het opvoedingsbesluit en gezagsbeëindiging komt het leven van een ouder in een ander perspectief te staan. De ouder kan niet meer gericht blijven op een terugplaatsing van zijn kind, zoals in het kader van een OTS, maar de ouder kan wel 'de ouder van het kind' zijn door zijn belangstelling en liefde aan het kind te laten merken – en op deze wijze een wezenlijke bijdrage leveren aan de identiteits- en emotionele ontwikkeling van het kind. Daarnaast komt er emotionele 'ruimte' voor andere emoties en ervaringen in het leven van de ouder.

De binnen de kinderbescherming gehanteerde uitdrukking: de ouder wordt: 'ouder op

44 Zie ook de steeds frequenter te lezen uitspraak: 'In de eerste 1000 dagen van het leven van het kind zijn wordt het fundament gelegd van de mogelijkheden voor ontwikkeling van het kind.'

45 Art. 1: 266 BW. In het PBM-project voor (terugplaatsing van) pleegkinderen, heeft het toenmalig Bureau Jeugdzorg Tilburg in de jaren 2011-2014 ook daadwerkelijk verzoeken tot gezagsbeëindiging ingediend bij de Raad voor de Kinderbescherming en de rechtbank. Zie Evaluatie-rapport PBM 2011-2015, Weterings, A.M. & Van der Reijt, F.A. (2015). Voorschoten: EC Kind in de Pleegzorg. Bij evaluatie van een 20-tal casus is gebleken dat de zekerheid bij de huidige pleegouders te mogen blijven wonen doorgaans een positief effect had op het gedrag en ontwikkeling van het kind. Dit wil niet zeggen dat het kind dan ook altijd minder of geen problemen meer gaf. Als dat zo was, veranderde de aard van de problemen. Het kind ging de pleegouders meer vertrouwen en durfde zijn vroegere angsten en frustraties duidelijk te uiten.

NB. Ook pleegouders kunnen bij de rechtbank een verzoek tot gezagsbeëindiging van de ouders indienen als zij langer dan een jaar voor het kind hebben gezorgd en de GI en de Raad een dergelijk verzoek niet indienen. Zie: Kramer, M. (2016). *Paraplu voor pleegouders in de juridische praktijk*. Amsterdam: SWP

afstand' is inadequaar, zowel voor het kind als voor de ouder.

5. Evaluatie van PBM-terugplaatsingstrajecten

Om na te kunnen gaan of het PBM-terugplaatsingstraject heeft bijgedragen tot emotionele bestaanszekerheid van het kind en of zijn ontwikkeling vooruit is gegaan, vindt een evaluatie plaats van de opvoedingssituatie, een tot drie jaar na het opvoedingsbesluit.

De gegevens uit de evaluatie kunnen gebruikt worden voor verdere begeleiding van de opvoedingssituatie van het kind.

De evaluaties worden ook gebruikt om na te gaan of, en zo ja, het PBM een goede methode ('evidence based') is om het opvoedingsperspectief te bepalen.

De evaluatie wordt uitgevoerd onder supervisie van het Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg,

- ofwel aan de hand van dezelfde PSI-lijsten als bij de start van het PBM zijn gebruikt.
- ofwel middels een telefonisch gesprek met de gezinsvoogd, ambulant begeleider of pleegzorgwerker door de forensisch rapporteur van EC kind in de Pleegzorg of een forensisch rapporteur van een niet-betrokken kinderbeschermingstinstelling, of middels dossier-onderzoek door het Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg.

Ouders en pleegouders wordt ook hun mening gevraagd over het PBM.

Het Evaluatie-rapport kan worden aangevuld met informatie van de gezinsvoogd en/of betrokken hulpverleners.

Opmerking

Tot op heden zijn 20 evaluaties uitgevoerd door het EC Kind in de Pleegzorg, aan de hand van dezelfde PSI-lijsten als bij de start van de trajecten zijn gebruikt.

Door de aanscherping van de privacy-regels en protocollen wordt het uitvoeren van een evaluatie bemoeilijkt, zo niet onmogelijk, omdat een gezinsvoogd van mening kan zijn dat een evaluatie niet mogelijk is vanwege de privacy van ouders en kind. Evaluatie van teruggeplaatste kinderen zal extra moeilijk worden, zo niet onmogelijk.

Onderwerpen voor evaluatie

Indien het kind bij (een van) de ouders is teruggeplaatst:

1. Data:

- . Datum evaluatie
- . Persoon die de evaluatie heeft uitgevoerd
- . De manier waarop de evaluatie is uitgevoerd
- . Geboortedatum van het kind
- . Leeftijd van het kind bij UHP en bij plaatsing in het (laatste) pleeggezin
- . Leeftijd van het kind bij de evaluatie

- . Gegevens uit het TOS-rapport
- . Opvoedingsbesluit
- . Beschikking van de rechtbank.

2. Opvoedingssituatie

- Leeftijd van het kind:
  - *bij uithuisplaatsing?
  - *bij komst in het (laatste) pleeggezin?
  - *bij de terugplaatsing?
  - * Samenstelling van het gezin?
- Is de ontwikkeling van het kind vooruit gegaan?
  - * In welk opzicht wel? * In welk opzicht niet?
- Is de interactie ouder-kind adequaat?
  - * In welk opzicht wel? * In welk opzicht niet?
- Reageert het kind positief op de ouder in emotioneel opzicht en accepteert het kind het gezag van de ouder?
- Hoe gaat de omgang van het kind met leeftijdgenoten?
- Hoe gaat het met het kind op school?
- Indien de ouders niet samenwonen:
  - Heeft het kind nog contact met zijn andere ouder?
  - Zo nee, hoe komt dat?
  - Zo ja, Hoe frequent zijn de contacten?
  - Hoe lopen deze contacten voor het kind en voor de ouder?

3. Contact ex-pleegouders

- Heeft het kind nog contact met zijn voormalige pleegouders?
  - Zo nee, hoe komt dat?
  - Zo ja, Hoe frequent zijn de contacten?
  - Hoe lopen deze contacten voor kind, de pleegouders en de ouder?

4. Begeleiding

- Aard begeleiding van het gezin?
- Heeft het kind specifieke begeleiding?

5. Zijn er onderwerpen die van belang zijn, maar niet ter sprake zijn gekomen?

- nee.
- ja. Zo ja welke?

6. Mening van de ouder(s) over het PBM-terugplaatsingstraject

- Wat vond u positief aan het traject?
- Wat vond u moeilijk?
- Waar was u het niet mee eens?
- Wat zou beter zijn geweest?
- Wilt u nog opmerkingen toevoegen?

Indien het kind in een pleeggezin opgroeit:

1. Data:

*NOTA Pedagogisch Beslis-Model voor pleegkinderen
Dr.A.M.Weterings, EC Kind in de Pleegzorg. 2011-2019*

- . Datum evaluatie
- . Persoon die de evaluatie heeft uitgevoerd
- . De manier waarop de evaluatie is uitgevoerd
- . Geboortedatum van het kind
- . Leeftijd van het kind bij UHP
- . Leeftijd van het kind in het huidige pleeggezin
- . Leeftijd van het kind bij de evaluatie
- . Gegevens uit het TOS-rapport
- . Opvoedingsbesluit
- . Beschikking van de rechtbank.

2. Gezagsbeëindiging

– Heeft gezagsbeëindiging van de ouder(s) plaatsgevonden?

* Zo ja, datum.

Welk effect heeft dit op de opvoedingssituatie in het pleeggezin?

* Zo nee, is een verzoek hiertoe ingediend?

    Zo ja, op welke datum?

    Zo nee, waarom niet?

Welk effect heeft dit op de opvoedingssituatie in het pleeggezin?

3. Gegevens over het pleeggezin

. Samenstelling pleeggezin

– Woont het kind in het zelfde pleeggezin als tijdens het PBM-terugplaatsingsatraject?

    Ja.

    Zo nee: – Wat was daarvan de reden?

-- Hoelang woont het kind in het huidige pleeggezin?

4. Opvoedingssituatie

– Is de ontwikkeling van het kind vooruit gegaan sinds het opvoedingsbesluit?

* In welk opzicht wel? * In welk opzicht niet?

– Is de interactie pleegouder-kind adequaat?

* In welk opzicht wel? * In welk opzicht niet?

– Reageert het kind positief op de pleegouder in emotioneel opzicht en accepteert het kind het gezag van de pleegouders?

* In welk opzicht wel? * In welk opzicht niet?

– Hoe gaat het met het kind op school?

– Hoe gaat de omgang van het kind met leeftijdgenoten?

5. Contact met de ouder(s)

- Wonen de ouders van het kind samen?

    – Zo ja, sinds welke datum?

    – Zo nee, wanneer zijn zij gescheiden?

- Indien gescheiden: woont de verzorgende ouder samen met een partner?
- Ja/nee?
- Zo ja, sinds welke datum?

– Is het in de beleving van het kind (en de ouders) duidelijk dat hij zal opgroeien in het pleeggezin waar hij woont ?

- Met met welke frequentie vinden de contacten met de vader plaats?
  - * Waar vinden de bezoeken plaats?
  - * Hoe verlopen de contacten met de vader van het kind?
- Met met welke frequentie vinden de contacten met de moeder plaats?
  - * Waar vinden de bezoeken plaats?
  - * Hoe verlopen de contacten met de moeder van het kind?
- Hoe verlopen de contacten met een eventuele partner van de ouder met het kind?
- Toont het kind blijheid tijdens en na de bezoeken aan of van de ouder?
- Doen zich problemen voor?
  - Nee.
  - Zo ja, wat geeft problemen?

6. Begeleiding

- Aard begeleiding van het pleeggezin
- Mogelijk: specifieke begeleiding van het pleegkind.

7. Zijn er onderwerpen die van belang zijn, maar niet ter sprake zijn gekomen?

- nee.
- ja. Zo ja welke?

8. Mening van de pleeg(s)ouder over het PBM-terugplaatsingstraject

- Wat vond u positief aan het traject?
  - Wat vond u moeilijk?
  - Waar was u het niet mee eens?
  - Wat zou beter zijn geweest?
  - Wilt u nog opmerkingen toevoegen?
-

Hoofdstuk IV

Forensische rapportage:

Het rapport over Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS) na een PBM-terugplaatsingstraject: een Child Custody Evaluation

1. Perspectiefbepaling voor een pleegkind

1.1 De rol van de (gezins)voogd

Jeugdhulpverleners en gezinsvoogden zijn om verschillende redenen zeer betrokken op de ouders van kinderen in een problematische opvoedingssituatie. Zij hebben de ouder nodig en moeten een goede, werkbare relatie met hem opbouwen om te kunnen handelen ten behoeve van het kind. Als de situatie thuis niet veilig en niet pedagogisch verantwoord genoeg blijkt, ondanks ondersteuning, moet de gezinsvoogd het kind uit huis en (bij voorkeur) in een pleeggezin plaatsen – vrijwel altijd tegen de wil van de ouder in. Door de gerichtheid en betrokkenheid van hulpverlener en gezinsvoogd op de ouder kan te weinig gekeken worden naar de aard van de omgang van de ouder met het kind en naar problemen van het kind vóór de uithuisplaatsing.⁴⁶ Door de gerichtheid op de ouder kan te weinig gezien worden welke invloed het gedrag van de ouder op het kind heeft en hoe het kind op de ouder reageert met name na bezoeken van of aan de ouder na een uithuisplaatsing. Men veronderstelt veelal dat het kind altijd loyaal is en blijft aan de ouder. Vanuit mededogen, en soms door identificatie met de ouder die zijn kind niet mag opvoeden⁴⁷, is men geneigd een terugplaatsing van een pleegkind naar de ouder lang

---

46 Zo blijkt bv. uit een onderzoek van 150 dossiers van Bureau Jeugdzorg over de aanleiding tot uithuisplaatsing, dat in 51% psychische problematiek van de moeder en 61% pedagogische onmacht werd aangegeven, terwijl in slechts 3% à 4% problemen van het kind mede als reden voor een UHP werden vermeld. Dalm, V.A.C.B. (2009). *Netwerkpleeggezinnen en Bestandspleeggezinnen*. Leiden:

47 Zie ook de diepgaande discussies over het PAS, Parental Alienation Syndrome, waarbij na een scheiding negatieve reacties van het kind op de niet-verzorgende ouder toegeschreven worden aan de verzorgende ouder vanwege diens negatieve houding t.o.v. de niet-verzorgende ouder. De reacties van het kind worden niet gezien als gevolg van problemen die reeds vóór de scheiding aanwezig waren in de omgang van de niet-verzorgende ouder en het kind. Te weinig wordt onderzocht op welke manier de interactie

'open' te houden, de ouders hoop te geven en hen te gunnen dat zij hun kind weer mogen opvoeden.⁴⁸ Op deze manier proberen gezinsvoogden en hulpverleners een werkrelatie met de ouder tot stand te brengen en te houden.

De gezinsvoogd moet twee tegenstrijdige 'werkdoelen' tegelijkertijd uitvoeren, namelijk:

- de pleeggezinplaatsing 'open' houden zolang niet vaststaat dat de ouder zijn kind niet kan verzorgen en opvoeden, en
- het uithuisgeplaatste kind opvoedingsperspectief bieden middels een opvoedingsbesluit binnen een voor zijn ontwikkeling adequate termijn. (Voor heel jonge kinderen is dat op pedagogische gronden binnen het jaar.)

Om deze 'tweespalt' hanteerbaar te maken kan het werken met terugplaatsingstrajecten volgens de methode van het Pedagogisch Beslis-Model behulpzaam zijn.

De perspectiefbepaling voor een pleegkind - wel of niet terug naar de ouder - is een evaluatie van zijn opvoedingssituatie met het oog op zijn toekomst 'a child custody evaluation'. Het opvoedingsbesluit dat de gezinsvoogd namens de Gecertificeerde Instelling neemt op basis van de rapportage, moet voorgelegd worden aan de rechtbank.

Ondersteuning van de gezinsvoogd

In het PBM wordt het handelingsprobleem van de gezinsvoogd verlicht door het verkrijgen van informatie over de gang van zaken tijdens het terugplaatsings-traject uit verschillende bronnen.

1. Informatie over de ouder-kind-relatie

De gezinsvoogd krijgt uitgebreide informatie over de ouder-kind relatie middels verschillende bronnen (zie Hst III), nl:

- Informatie over de geschiedenis van de ouder- kind-relatie vóór de uithuisplaatsing
- Verslagen over de wekelijkse begeleide bezoeken van het kind aan de ouder tijdens het terugplaatsingstraject.
- Observaties van de interactie tussen ouder en kind door de Ambulant hulpverlener.
- Het functioneren van het kind bij de pleegouders en de omgang van de pleegouders met het kind
- Observaties van de reacties van het kind na de bezoeken van het kind aan de ouder door de pleegouders.
- Observaties van de ambulant hulpverlener over de interactie tussen pleegouders en kind.

2. Intensieve begeleiding van de ouder

De ouder krijgt – thuis – een half jaar iedere week intensieve begeleiding van een gekwalificeerde ambulant hulpverlener bij de omgang met het kind.

3. Inzet van een forensisch rapporteur

Een forensisch rapporteur is onafhankelijk van alle betrokken personen en instanties (en wordt gefinancierd door een niet betrokken instantie/sectie). Hij analyseert de bevindingen en brengt advies uit. Op deze wijze wordt de gezinsvoogd ondersteund bij het maken van een opvoedingsbesluit. Hij kan zich baseren op het rapport van de forensisch rapporteur.

1.2 De rol van de forensisch rapporteur

---

tussen het kind en de (nu) niet-verzorgende ouder vóór de scheiding verliep.

⁴⁸ Bij pleegouders is het een gangbare mening dat de jeugdbeschermer in de praktijk een ouderbeschermer is. Van den Bergh, P.M. (2013). *Pleegouders, een investering waard*. Amsterdam, Dickhoff Design. Zoals eerder gemeld, verblijft 47% van de kinderen 2 jaar of langer in een pleeggezin.

In Amerika is veel onderzoek gedaan naar de manier waarop geadviseerd moet worden over kinderen in problematische echtscheidingszaken waarbij de rechterlijke macht betrokken is (forensic child custody). Het door Gould en Martindale⁴⁹ beschreven model voor onderzoek om in dergelijke zaken de rechtbank te adviseren geeft aan op welke manier informatie gepresenteerd moet worden wil het advies acceptabel bevonden worden. Het doel is: de rechtbank, de ouders en het kind informatie te verschaffen over de 'best interest of the child', waarbij een brug gebouwd wordt tussen de wet en psychologie. Aan de definitie van 'the best interest of the child' wordt het woord 'psychological' toegevoegd (op p. 4). Hiermee geven de auteurs hun werkwijze in feite als doel: het bevorderen van het welzijn van het kind, d.w.z. zijn ontwikkelingsbelang.

De auteurs benadrukken dat de 'evaluator' (forensisch rapporteur) informatie moet verzamelen over de betrokkenen uit verschillende van elkaar onafhankelijke bronnen, zoals: half-gestructureerde interviews, psychologische tests, observaties, informatie van de betrokkenen zelf, dossier-onderzoek en interviews met 'anderen'. De 'evaluator' is degene die op basis van deze 'evidence based' informatie uit de verschillende bronnen het rapport voor de rechtbank schrijft. (Evaluator: a scientific practitioner in the mental health profession.⁵⁰)

Aan de waarde van een 'klinisch oordeel' wordt ernstig getwijfeld, 'as untested and unreliable', als 'niet getoetst en niet betrouwbaar'.⁵¹ De hypotheses, of (sub)conclusies, die op basis van de verschillende bronnen worden geformuleerd, moeten in het rapport ter discussie gesteld kunnen worden. Dit houdt in dat inzichtelijk en navolgbaar moet zijn op welke gronden een subconclusie of hypothese wordt geformuleerd en al dan niet als 'juist' gezien kan worden.

In het boek van Gould en Martindale wordt "Child Custody Evaluation' besproken voor gebruik in problematische echtscheidingsituaties, bij huiselijk geweld en mishandeling, bij seksueel misbruik en bij 'oudervervreemding', 'Parental Alienation Syndrom, PAS'.⁵²

De richtlijnen van Gould en Martindale voor het uitvoeren van een onderzoek ten behoeve van gerechtelijke rapportage zijn goed toepasbaar op gerechtelijke rapportage over de opvoedingssituaties van pleegkinderen bij de overweging van een (terug)plaatsing van een pleegkind bij (een van) de ouders. De situatie van pleegkinderen is zelfs complexer dan een problematische of conflictscheiding. In een pleegzorgsituatie is regelmatig sprake van een scheiding van de ouders, soms gepaard gaande met ernstige problemen van de ouders en/of huiselijk geweld, terwijl contact van het kind met beide ouders toch kan worden opgelegd. Daarnaast wordt het kind opgevoed door pleegouders terwijl de

---

49 Gould, J.W. & Martindale, D.A. (2007). *The art and Science of Child Custody Evaluations*. New York/London: The Guilford Press.

50 Hier wordt duidelijk geen jurist bedoeld.

51 "Clinicians, as a rule, are ill equipped to identify deception"....."Opinions formulated entirely on information based on tests, obtained in interviews and observations of in-office behaviour are likely to be unreliable." Of: 'Als regel zijn klinici niet goed toegerust om misleiding te onderkennen.....Meningen, geheel geformuleerd op basis van informatie gebaseerd op tests, verkregen in interviews en observaties van gedrag op het kantoor (van de clinicus) zijn waarschijnlijk niet betrouwbaar. Ook zelf-rapportage alleen is niet voldoende. Gould, J.W. & Martindale, D.A. (2007), *The art and Science of Child Custody Evaluations*. New York/London: The Guilford Press, p 103-104.

52 Zie ook: Dallam, S. & Silberg, J.L. (2016). Recommended treatments for PAS may cause children foreseeable and lasting harm. In: *Journal, of Child Custody*. Vol. 13, p. 134-143.

gezinsvoogd beslissingen kan nemen over de (ver)plaatsing van het kind en over bezoekenregelingen (hoewel voor te leggen aan de Raad voor de Kinderbescherming en de rechtbank). Voor beslissingen over schoolkeuze, therapie, opname, e.d., moeten de pleegouders aan de ouder (en/of aan de (gezins)voogd toestemming vragen. De pleegouders, die het kind opvoeden, hebben geen gezag en geen beslissingsbevoegdheid.

De forensisch rapporteur in het PBM-terugplaatsingstraject

In het PBM is de forensisch rapporteur (pedagoog of kind- en jeugd-psycholoog) onafhankelijk t.o.v. alle betrokkenen, namelijk: niet verbonden aan de Pleegzorgaanbieder noch aan de Gecertificeerde Instelling of hulpverlenende instantie van de ouder. Hij kent noch het kind, noch de ouders of pleegouders.

Op deze wijze wordt voorkomen dat door een persoonlijke betrokkenheid of voorkeur van de rapporteur ongewild of ongemerkt, bevooroordeeldheid ontstaat bij het analyseren en interpreteren van de gegevens. (Daarnaast: kan het eenmaal zien van kind, ouder en/of pleegouders door de forensisch rapporteur weinig wezenlijks toevoegen aan alle informatie die verkregen is tijdens het PBM-terugplaatsingstraject (gemiddeld ongeveer 300 pagina's tekst en observatieformulieren). Een z.g. 'klinische blik' is weinig betrouwbaar.⁵³

De PBM-werkwijze voorkomt eveneens dat de ambulante hulpverlener, naast observaties en aanwijzingen voor het gedrag van de ouder, ook nog een oordeel zou moeten geven over de gedragingen van ouder en kind terwijl hij een half jaar persoonlijk bij kind en ouder is betrokken.

2. Handvatten voor een opvoedingsbesluit over wel of niet terugplaatsen

2.1 Inleiding

Volgens Gould en Martindale moeten de conclusies op basis van de verschillende bronnen ter discussie gesteld kunnen worden.

In het rapport over de Taxatie van de OpvoedingsSituatie (TOS) wordt de informatie van ouders, pleegouders en kind, observaties van de omgang tussen ouder en kind en tussen de pleegouders en het kind uitgebreid opgenomen.

De scores op de PSI-vragenlijsten zijn navolgbaar (zie voor de werkwijze: Bijlage 1). De informatie wordt beoordeeld aan de hand van de vraag: 'Is hier (in het antwoord) sprake van een ontwikkelingsprobleem, resp. van een probleem in het opvoedingshandelen?' (Zo ja: 1 punt; zo nee: 0 punten.)

Op basis van de informatie van de ouder, de pleegouders, de observaties en de verslagen van de bezoeken over de omgang met het kind, schrijft de forensisch rapporteur het TOS-rapport met een advies over wel of geen terugplaatsing, voortzetting van verblijf in het huidige pleeggezin of overplaatsing naar een ander pleeggezin.

Indien het kind wordt teruggeplaatst, worden adviezen gegeven over de begeleiding van de ouder en van het gezin.

Indien het kind niet teruggeplaatst kan worden, worden adviezen gegeven over gezagsbeëindiging van de ouders, begeleiding van de ouders, begeleiding van het pleeggezin en over bezoekenregelingen van het kind met de ouders.

---

⁵³ Zie: Gould & Martindale (2007), in noot 49.

2.2 Overwegingen bij een opvoedingsbesluit: terugplaatsing

1. De aanwezigheid van (een begin van) een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder.

Uit de informatie over de geschiedenis van de relatie van het kind met zijn ouder en uit de observaties en verslagen van de contacten van het kind met zijn ouder tijdens het terugplaatsingstraject, kan worden afgeleid of (het begin van) een veilige gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder is ontstaan.

De omgang tussen de ouder en het kind hoeft tijdens het terugplaatsingstraject nog niet 'perfect' te zijn om tot een eventuele terugplaatsing te adviseren. Er moet echter wel duidelijk een positieve ontwikkeling te zien zijn in:

- de gerichtheid van het kind op de ouder, zowel in emotionele als in pedagogische zin (gezag aanvaardend), en in:
- de manier waarop de ouder pedagogisch aansluit op het kind.

De twee aspecten van de gehechtheids- en opvoedingsrelatie worden in de contacten tussen ouder en kind geobserveerd, middels items voor:

- Affectie van de ouder naar het kind en van het kind naar de ouder,
- Het stellen van grenzen door de ouder en het accepteren daarvan door het kind.

Wordt dit overwegend positief gescoord op de observatielijsten (70% of hoger) is dit een belangrijke aanwijzing voor het (weer) kunnen opbouwen van een gehechtheids- en opvoedingsrelatie door het kind met de ouder.

Als grens wordt aangehouden: tenminste 70% van de scores moet positief zijn om de volgende redenen.

De ouder zorgt tijdens het PBM-traject slechts een dag per week voor het kind en er is steeds een begeleider aanwezig die aanwijzingen kan geven en steun kan bieden – hetgeen de situatie voor het kind ook veilig maakt. Een score van 60% wordt daarom te laag bevonden om de beslissing 'terugplaatsing' pedagogisch te kunnen ondersteunen.

2. Gezinsproblematiek heeft een beperkt aantal jaren geduurd

Een indicatie voor de kans op een positieve ontwikkeling van de relatie tussen ouder en kind is: niet al te lange trajecten met verschillende hulpverlenende instanties vóór de uithuisplaatsing. Langdurige ondersteuning (langer dan 5 jaar) betekent dat het kind vele jaren, en soms zijn hele leven, in een ongunstige opvoedingssituatie heeft geleefd⁵⁴.

De ontvangen hulpverlening en ondersteuning zal ook effect moeten hebben gehad, waaronder, bv., stopzetting van agressief gedrag en/of van eventuele drugs- of alcoholverslaving.

Ook is aandacht nodig voor aard en omvang van de contacten van de ouder met zijn ouders (als grootouders van het kind) mede als indicatie voor een steunend sociaal netwerk.

3. Indien de ouder een partner heeft.

Als de ouder een partner heeft, al dan niet inwonend, zal deze partner een positieve bijdrage moeten kunnen leveren aan de opvoedingssituatie, o.a. middels een positieve

---

⁵⁴ Uit de gegevens van 52 van de 70 pleegkinderen in het PBM-project blijkt dat tot de uithuisplaatsing 36% van de gezinnen van deze kinderen 5-10 jaar hulp en bemoeienis heeft ontvangen, Bij 31% van de kinderen was dit 11-15 jaar. Bij 38% van de 52 kinderen was daarbij o.a. sprake van de meest intensieve vorm van opvoedingsondersteuning, nl. 'Opname van moeder en kind'.

omgang met het kind en ondersteuning van de ouder.

4. Stabiliteit in het leven van de ouder

Wil een terugplaatsing kans van slagen hebben, dan zal het leven van de ouder stabiel moeten zijn in emotioneel en sociaal opzicht. De omstandigheden van de ouder zullen zodanig moeten zijn dat continuïteit in zorg en verantwoordelijkheid voor het kind te verwachten kan zijn.

2.3 Overwegingen bij het opvoedingsbesluit: geen terugplaatsing

Een zwakke of verstoorde gehechtheidsrelatie van het kind met de ouder vóór de uithuisplaatsing en/of negatieve reacties van het kind op de ouder tijdens of na een terugplaatsingstraject

Als bij de komst in het pleeggezin sprake was van verstoring van de ontwikkeling van het kind, heeft het kind in onvoldoende mate een veilige, adequate gehechtheids- en opvoedingsrelatie met zijn ouder aan kunnen gaan toen hij nog bij de ouder woonde. Dit belemmert het ontstaan van een veilige gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de ouder.

Bij kinderen die een aantal jaren thuis hebben gewoond, kan wel sprake zijn van enige gebondenheid van het kind aan de ouder. Uit het verloop van de begeleide bezoeken kan afgeleid worden op welke manier positieve aspecten in de relatie van het kind met de ouder naar voren komen waarop voortgebouwd kan worden.

Als het kind nog heel jong was (0-2 jaar) bij de uithuisplaatsing, is verstoring van de ontwikkeling een zeer negatief signaal omdat de verbindingen tussen de hersencellen dan niet adequaat tot stand zijn gekomen. Zijn ontwikkelingsmogelijkheden werden daardoor worden belemmerd.⁵⁵ Een van de gevolgen is dat de wereld voor het kind chaotisch en beangstigend is en hij zich problematisch kan gedragen. Een volwassene – de pleegouder – vertrouwt hij niet. Het kan enige tijd duren voordat hij de pleegouders durft te vertrouwen. Meestal komt wel een gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met de pleegouders tot stand omdat het jonge kind afhankelijk is van de verzorgende volwassene. Het ontstaan van een dergelijke relatie is te zien aan de verandering in de ontwikkeling van het kind en vooral in zijn gedrag. Dit houdt niet altijd in dat zijn gedragsproblemen minder worden, maar de aard van de problemen verandert terwijl het kind meer toenadering zoekt bij de pleegouders. Als dan een terugplaatsingstraject ingezet wordt, roepen de contacten met de ouder bij het kind negatieve en beangstigende associaties op. De verstoorte basis van het kind wordt steeds geactiveerd als het kind de ouder ziet. De ouder wordt geassocieerd met de (gehele) situatie waarin het kind vroeger thuis bij de ouders heeft geleefd⁵⁶. Tijdens de bezoeken kan het kind de ouder ontwijken, niet reageren op zijn pogingen contact te maken en/of een vraag of opdrachtje negeren. Het kan ook zijn dat het kind wel positief reageert op de ouders, lacht naar hem, e.d., maar

55 Struik, A. (2010). *Slapende honden? Wakker maken!* Amsterdam, Pearson. Hoogland, M. (Red.) *Pleegzorg in beeld*. Amsterdam: SWP. Oosterman, M. & Schuengel, C, (2010). Interventies in pleeggezinnen. In: *Pleegzorg in perspectief*. Van den Bergh. P.M. & Weterings. A.M. (Red.) Assen: Van Gorcum, Hst. 15 en Hst 16.

56 Het heel jonge kind neemt de wereld nog als diffuus waar. Hij kan nog niet differentiëren. Als de vader wél en de moeder niet mishandelt, is voor het kind toch de gehele thuissituatie, inclusief de moeder, beangstigend. Dit wordt nog in de hand gewerkt als de moeder het kind niet kan beschermen tegen de mishandeling.

dat dit gedrag gedurende het gehele terugplaatsingstraject hetzelfde blijft: er is geen groei te zien. Bij terugkomst in het vertrouwde pleeggezin durft het kind te laten zien wat hij heeft ervaren en valt dan terug in functioneren. Hij kan dan ook weinig vertellen over het bezoek, of alleen feiten meedelen: "We hebben frietjes gegeten."

Wordt een terugplaatsing in die situatie toch doorgezet, dan vertrouwt het kind niemand meer: zijn ouder niet vanuit het verleden en zijn pleegouders niet meer omdat zij hem hebben in de steek hebben gelaten. Dit is een trauma dat gevolgen kan hebben tot in de volwassenheid. Een terugplaatsing in een dergelijke situatie is met name voor heel jonge kinderen (0-4 jaar) niet in het ontwikkelingsbelang van het kind.

Voorbeeld

De moeder van een 3-jarig pleegkind vroeg de gezinsvoogd om terugplaatsing van haar dochtertje. Er werd een PBM-terugplaatsingstraject ingezet. Selma was in het pleeggezin geplaatst toen zij 10 maanden oud was. Vijf à zes weken na de start van het terugplaatsingstraject, na 4 à 5 bezoeken aan de moeder, viel zij steeds vaker en langer terug in functioneren tot gedrag van een een-jarige. Zij wilde niet meer eten, drinken en slapen; huilde veel; kon niet meer praten en viel terug tot baby-gedrag. Het terugplaatsingstraject werd stopgezet. Selma kon in het pleeggezin blijven en het gezag van de beide ouders werd beëindigd.

Een terugplaatsing is in een dergelijke situatie ook af te raden in het belang van de ouder. De ouder krijgt niet het redelijk goed functionerende kind in huis dat hij tijdens het PBM-traject heeft meegemaakt, maar een kind dat trauma's moet verwerken zonder de steun van de hem vertrouwde pleegouders. Dit brengt ernstige schade toe aan zijn ontwikkeling. Een terugplaatsing leidt hierdoor regelmatig tot terugval in functioneren van het kind. Hij kan dan opnieuw uit huis geplaatst moeten worden.⁵⁷

Het kind kan ook terugvallen in functioneren omdat de omgang met de ouder moeilijk is voor hem vanwege angst zijn veilige gehechtheidspersonen, de pleegouders, te verliezen.⁵⁸ Ook jonge kinderen blijken na enige tijd goed te begrijpen dat de lange frequente en regelmatige begeleide bezoeken van het PBM-terugplaatsingstraject niet 'alleen een bezoek' zijn.

3. Handvatten voor begeleiding na het opvoedingsbesluit: terugplaatsing

3.1 Begeleiding van de ouder na een terugplaatsing

De ouder zal begeleiding nodig hebben wanneer het kind bij hem is teruggeplaatst om de verkregen vaardigheden m.b.t. verzorging en opvoeding verder te kunnen ontwikkelen. Het kind is niet meer hetzelfde kind als bij de uithuisplaatsing. Meestal moet het kind ook verdriet om het verlies van de pleegouders verwerken. Daarnaast wordt het kind ouder en ontwikkelt zich. Begeleiding is nodig om de ouder de veranderingen in het kind te kunnen laten begrijpen en zijn veranderend gedrag in goede banen te leiden.

---

⁵⁷ Dankaart, K. (20-10). *Besluitvorming en het beëindigen van pleeggezinplaatsingen – een dossieronderzoek bij BJJ Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven*. Leiden, Universiteit Leiden, Afdeling Ortopedagogiek, MA thesis. Peuchen, E.J. (2012) *Een kind in de pleegzorg, ontwikkeling, relaties en terugplaatsing – een dossieronderzoek bij BJJ Overijssel*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Ortopedagogiek, MA thesis.

⁵⁸ Bij de kinderen in het PBM-project blijkt het voor te komen dat een kind dagen, soms een week, 'van slag' blijft na een bezoek aan de ouder en dat de terugval gedurende het terugplaatsingstraject toeneemt na ieder bezoek.

Verlenging van de Ondertoezichtstelling is aan te raden om de ouder steun te kunnen geven binnen een bepaalde structuur. Ook geeft een OTS een kader waarbij ondersteuning en bemoeienis 'erbij hoort'. Zo nodig, kan hulp snel geëntameerd worden.

De ex-pleegouders hebben een belangrijke rol gespeeld in het leven van het kind. Het is van belang dat de ouder daar aandacht aanbesteed. Het kind kan zich dan veiliger gaan voelen bij de ouder. De relatie van de ouder met het kind kan emotioneel sterker worden als de ouder begrip heeft voor de betekenis van de ex-pleegouders in het leven van het kind en zijn mogelijke behoefte om over hen te praten of hen te zien.

3.2 Begeleiding van het pleeggezin als het kind bij pleegouders zal opgroeien

Als gezagsbeëindiging van beide ouders heeft plaatsgevonden, wordt het kader waarin het pleegkind is geplaatst duidelijk en is terugplaatsing in principe niet meer aan de orde. Het dagelijks leven van pleegouders en kind wordt gemakkelijker hanteerbaar omdat de pleegouders niet meer afhankelijk zijn van de ouder(s) voor het nemen van beslissingen in het dagelijks leven.

De GI, de voogd, neemt de belangrijke beslissingen m.b.t. het kind, zoals t.a.v. de bezoeksregeling, schoolkeuze, opname, behandeling of een vakantie in het buitenland met de pleegouders. De pleegouders kunnen m.b.t. deze onderwerpen een verzoek indienen bij de voogd.⁵⁹

Ondersteuning van de pleegouders is nodig bij het hanteren en begeleiden van het gedrag van het kind. Veelal heeft het kind therapie en/of behandeling nodig bij het verwerken van zijn trauma's. Zijn trauma's kunnen duidelijk worden als hij zich emotioneel veilig genoeg voelt om zijn emoties te kunnen uiten.

Gezagsbeëindiging betreft niet het recht van de ouder op contact met het kind. Het begeleiden van de bezoeksregeling van het kind met de ouder vormt een belangrijk onderdeel van de begeleiding van het pleeggezin.

Pleegouders kunnen ook ondersteuning nodig hebben bij het accepteren van een emotionele relatie van de ouder in het leven van het kind en van het kind met zijn ouder.

Als de ouder op een of andere wijze deel kan uitmaken van het leven van het kind in het pleeggezin, bijvoorbeeld door de ouder te ontvangen in het pleeggezin, met de ouder te overleggen over te nemen beslissingen, zullen zowel de ouders als het kind zich erkend voelen. (Zie verder bij: Bezoeksregelingen.)

3.3 Ondersteuning van de ouder als het kind bij pleegouders zal opgroeien

De ouder heeft ondersteuning nodig bij het verwerken van het verdriet niet voor het kind te zullen kunnen gaan zorgen.

Voor het kind is het nodig dat de ouder een positieve houding heeft t.o.v. de pleegouders. Het kind kan dan het gevoel krijgen dat de ouder hem en zijn situatie accepteert. Dit bevordert een positieve emotionele relatie van het kind met zijn ouder, hetgeen het voor de ouder ook gemakkelijker zal maken te accepteren dat het kind niet bij hem woont.

De ouder heeft begeleiding nodig bij het vorm geven aan een bezoeksregeling die voor het kind verwerkbaar is. Op deze wijze kan een emotionele relatie van het kind met de ouder

---

⁵⁹ Vanwege de benodigde ondersteuning en toezicht, is het aan te raden dat de voogdij over het kind, bijvoorbeeld, de eerste twee jaar bij een GI blijft, met name in verband met het regelen van de contacten van het kind met de ouder.

ontstaan die voor het kind positief is omdat hij dan kan uiten dat hij van zijn ouder houdt. Maar ook voor de ouder kan het goed zijn omdat hij een positieve rol in het leven van het kind zal kunnen spelen. Een goedlopende bezoekenregeling kan voor het kind betekenen dat hij zich niet afgewezen voelt door de ouder als: "Je was te moeilijk om jou op te voeden". Hij kan ervaren dat de ouder hem aandacht en liefde geeft. De ouder kan op deze wijze een wezenlijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het kind. (Zie verder bij : Bezoekenregelingen).

4. Overwegingen voor overplaatsing uit het pleeggezin als terugplaatsing niet mogelijk blijkt

a. Pleegouders maken contact van het kind met zijn ouders moeilijk.

Voor de identiteitsontwikkeling van het kind is het van belang dat hij tenminste enig contact heeft met zijn ouder. Belangrijk is echter vooral dat het kind de mogelijkheid krijgt een positieve emotionele relatie op te bouwen met zijn ouder. Als de pleegouders de ouder van het kind afwijst en de ouder is niet welkom in het pleeggezin, dan is dat voor het kind moeilijk te verwerken. Het kind kan zich dan óók afgewezen voelen. Hij kan niet praten over zijn ouder. Soms 'moet' het kind tegen de pleegouders zeggen, of laten merken, dat hij het vervelend vindt om naar zijn ouder te gaan. Op deze manier willen de pleegouders de (gezins)voogd of pleegzorgwerker duidelijk maken dat het kind 'echt niet' naar zijn ouder wil. Het kind zegt dan wat zijn pleegouders willen horen om hen te plezieren. Op deze manier moet het kind dan leven in twee werelden. Dit belemmert zijn emotionele en zijn identiteitsontwikkeling en daarmee zijn functioneren.

Dit gedrag van pleegouders kan nogal eens voorkomen bij pleeg-/grootouders t.a.v. de ouder die niet hun kind is.

Uit de tot 2018 verkregen gegevens van het PBM-project blijken bij familieplaatsingen regelmatig problematische relaties met de ouder(s) van het kind voor te komen.

- a. De familie, met name grootouders, is meer gericht op de relatie met de ouder dan met het pleeg-kleinkind.
- b. Het komt voor dat het ongunstige opvoedingspatroon van de ouder zijn wortels blijkt te kunnen hebben bij de grootouders. De groot-/pleegouders kunnen dan met het pleeg-kleinkind op soortgelijke manier omgaan als met hun eigen kind, de ouder.
- c. Het komt voor dat de grootouders de andere ouder van het kind afwijzen.
- d. Het komt ook voor dat een ouder de pleeggezinplaatsing van zijn kind bij zijn ouders (de grootouders van het kind) niet accepteert.

Bij de start van het PBM-project woonden 17 kinderen bij grootouders. Bij de afronding van de trajecten bleek een grootouderpaar (van twee kinderen) niet langer door te willen gaan met pleegzorg omdat het hen te zwaar werd.

Bij 10 kinderen was de situatie bij de grootouders pedagogisch onvoldoende – om bovengenoemde redenen.

Bij 2 kinderen wilde de ouder geen contact met de groot-/pleegouders. Nader onderzoek was nog nodig om na te gaan wat de redenen waren voor de afwijzing van de groot-/pleegouders door de ouder en eveneens naar de plaats van de ouder in het leven van het kind, in het verleden en in het heden.

Bij 3 van de 17 kinderen verliep de pleeggezinplaatsing bij de grootouders goed. Een van de kinderen werd enige tijd later – volgens het PBM-advies – teruggeplaatst.

Het is in principe goed voor een kind bij grootouders of bekende familieleden geplaatst te worden. Het is dan echter wel nodig dat tevoren het volgende nagegaan wordt:

- Hoe is de relatie van de grootouders/familie met de beide ouders? Verloopt het contact met beide ouders positief?
- Heeft de ouder zelf in zijn jeugd onaangename of slechte ervaringen gehad bij zijn ouders (de grootouders van het kind) of met familieleden?

b. De pedagogische omgang van de pleegouders met het kind is niet adequaat

Uit de informatie van de pleegouders over de ontwikkeling en het gedrag van het kind en uit de observaties van de ambulante hulpverlener over de omgang van de pleegouders met het kind, kan blijken dat de opvoedingssituatie voor het kind niet adequaat is. Het kind kan gedragsproblemen vertonen waar de pleegouders niet op een voor dit kind adequate manier mee omgaan. Het kan ook zijn dat het kind vanuit zijn vroegere ervaringen niet positief reageert op deze pleegouders.

5. Handvatten voor bezoekenregelingen als het kind in een pleeggezin zal opgroeien

Handvat, ontleend aan de wet

Het recht van de ouders staat ten dienste van het kind en is geen opzichzelfstaand recht (Art. 1: 247 lid 1 en 2 BW). (Zie Hst. II).

Na gezagsbeëindiging behoudt de ouder het recht op contact met het kind. Echter ook dit recht blijft gekoppeld aan de plicht de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind te bevorderen. De rechtsrelatie tussen ouder en kind krijgt pas een emotionele betekenis middels de manier waarop de ouder dit recht gebruikt. Het recht op bezoek kan ook ingeperkt worden. (1: 265f en 265g BW.)

Handvatten voor bezoek-beleid na een terugplaatsingstraject

Bij het vaststellen van frequentie en vorm van een bezoekenregeling zal het belangrijkste criterium moeten zijn: de aard van de invloed van het contact met de ouder op het kind, m.n. op zijn emotionele ontwikkeling.⁶⁰ Een formeel besluit dat het kind in hetzelfde (of een ander) pleeggezin zal opgroeien, heeft nog weinig emotionele betekenis voor het jonge kind zelf. Het kind moet het verschil in de situatie zelf merken. Bij een frequent contact tussen ouder en kind na een intensief terugplaatsingstraject verandert er voor het kind weinig. Het is daarom aan te raden een korte periode, bv. 2 maanden, geen bezoek te regelen. En daarna bezoek in een niet al te hoge frequentie – dat kan het kind in verwarring brengen: ‘is het toch de bedoeling dat ik bij mama ga wonen??’ In de periode zonder contact kan het kind zich herstellen van mogelijk negatieve ervaringen en kan

---

⁶⁰ Schofield, G. & Beek, M. (2006/2010). *Attachment Handbook for Foster Care and Adoption*. BAAF, London. Ch. 14, p. 394-420. “There can be no substitute for a developmentally informed and child-centered approach to the issue of contact with the parents.” Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (2007) *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind*. Utrecht, Agiel, Hst. 5 en 8. Zie ook: Van den Bergh, P.M. (2013). *Pleegouders, een investering waard*. Hst. 3.en 4.

Ook uit de evaluaties van de zaken uit het PBM komt naar voren dat, ondanks de zekerheid van het verblijf in het pleeggezin door gezags- beëindiging van de ouder(s), frequente en/of langdurige (dag/logeren) contacten van het kind met de ouder(s) zijn ontwikkeling negatief kan beïnvloeden. (Weterings, A.M. Nog niet gepubliceerde notitie.)

voorkomen worden dat ‘bezoek aan de ouder’ negatieve associaties oproept ⁶¹. Daarna kan, bijvoorbeeld, begonnen worden met een uur bezoek bij de pleegouders thuis. Als het *voor het kind* – letterlijk/tastbaar - duidelijk gaat worden dat de contacten met de ouder alleen de betekenis hebben van: ‘bezoek van of aan de ouder’. Als de bezoeken plezierig verlopen, kan de frequentie en de duur van de contacten langzaam opgebouwd worden – indien blijkt dat het kind dat ook graag wil. Ook zijn bezoeken in verband met verjaardagen of andere feestelijkheden mogelijk, zoals uitreiken van een zwemdiploma, of af en toe een dagje uit met de ouder. ⁶²

Als de bezoeken van de ouder plezierig gaan verlopen, kan de ouder daadwerkelijk bijdragen aan de ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind. Dit geldt voor zijn identiteitsontwikkeling, omdat het kind weet wie zijn ouder is, en eveneens voor zijn emotionele ontwikkeling omdat hij merkt dat de ouder aardig voor hem is en hij niet afgewezen is omdat hij een lastig kind was. De ouder blijft op deze manier de emotionele ouder van het kind – zoals de ouder van een volwassen kind zijn ouder blijft.

De in de kinderbescherming dikwijls gehanteerde term 'ouder op afstand' is niet adequaat, noch voor het kind, noch voor de ouder.

Het schrijven van een ‘levensboek’ voor het kind door de ouder (samen met een begeleider) en samen daarover praten, kan het kind helpen zijn geschiedenis te begrijpen. (Dit wordt reeds regelmatig gedaan binnen de pleegzorg.)

Overwegingen bij de opbouw van bezoeken

Bij het bepalen van een bezoekenregeling is het nodig allereerst na te gaan welke relatie het kind met de ouder heeft gehad voordat hij uit huis werd geplaatst.

Als het kind geleden heeft onder de omgang met de ouder in zijn thuissituatie, en zijn ontwikkeling verstoord is geraakt, dan is de relatie van het kind met de ouder overheersend negatief. De nabijheid van de ouder kan dan angst of weerstand oproepen. Bij ieder bezoek worden de herinneringen weer ‘getriggerd’. (Dit maakt de tijdens een aantal PBM-trajecten geconstateerde toenemende terugval in functioneren van het kind, begrijpelijk. Zie ook het voorbeeld van Selma, p. 35) Daarnaast kunnen frequente bezoeken het kind in verwarring brengen over de bedoeling van de bezoeken. en bij het kind de idee opwekken: ‘Is het toch de bedoeling dat ik weer bij mijn ouder moet gaan wonen?’ Dit bevordert de relatie van het kind met zijn ouder niet, maar ook niet met de pleegouders. ⁶³

Negatieve associaties met de ouder kunnen alleen veranderd worden als de ouder een andersoortige relatie met het kind kan gaan ontwikkelen. Voor een kind schept het niet

61 Overigens: ‘Enige maanden geen contact’ is voor een kind dat net uit huis is geplaatst, niet goed. Voor dit kind is de ouder (soms de enige) vertrouwde persoon, ook al is sprake van pedagogische en/of emotionele verwaarlozing. Na de UHP komt het kind in een geheel onbekende situatie waar hij niemand kent. Dat is beangstigend. In deze situatie is het beter als het kind de eerste tijd in het pleeggezin de ouder iedere week – kort, een uur – ziet. Dat kan later ook een eventuele terugplaatsing bevorderen.

62 Reacties van een kind als: ‘Ik heb geen zin meer om naar papa te gaan – ‘hij is altijd bezig met zijn telefoon’, of: ‘hij zit altijd te gamen’, of ‘mama doet nooit iets leuks samen met mij’, geven aan dat het niet vanzelfsprekend is dat een kind graag naar zijn ouder op bezoek gaat.

63 Van den Bergh, P.M. & Weterings, A.M. (Red.) (2010). Pleegzorg in perspectief. Assen: Van Gorcum, Hst 5 en Hst 6, p. 57-104. Problematisch verlopende oudercontacten hangen significant samen met problemen in de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders. Huijg, A.A.M. (2010). *Pleegzorg. De ontwikkeling van pleegkinderen, de relatie-ontwikkeling tussen pleegkind en pleegouders en de invloed van het oudercontact*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek MA-scriptie.

voldoende emotionele bestaanszekerheid als gezegd wordt; 'je mag opgroeien in dit pleeggezin', terwijl hij tegelijkertijd zijn ouders vrijwel even vaak ziet als tijdens het terugplaatsingstraject.

Echter, ook als de bezoeken van en aan de ouder plezierig verlopen en het kind ziet de ouder graag, dan zijn frequentie en vorm van een bezoeksregeling eveneens punten van aandacht. Het is niet in het ontwikkelingsbelang van het kind om zijn De uitzonderingspositie van het pleegkind in het gezin zal niet extra benadrukt moeten worden door frequent contact te hebben met mensen die geen familie zijn van de rest van het gezin waar het kind nu woont. Het kind kan ook het gevoel krijgen: 'zij willen me zeker uit de buurt hebben'. Als pleegouders zonder het pleegkind op vakantie gaan, kan het 'anders-zijn' nog eens extra benadrukt worden, hetgeen de relatie met de pleegouders niet positief beïnvloedt. Regelmatig bezoek aan de ouder hoeft niet storend te zijn voor ontwikkeling van het kind als de contacten van de ouder met het kind en met het pleeggezin plezierig en als vanzelfsprekend verlopen en niet al te frequent zijn. Als het contact echter spanning oproept, dan werkt het contact negatief, niet alleen voor het kind maar ook voor zijn opvoedingssituatie als geheel (bv. als het kind contacten met vriendjes moet afzeggen, geen lid kan worden van een sportclub, als de ouder steeds blijft vragen om uitbreiding van de bezoeksregeling of de ouder/familie, vraagt het kind herhaaldelijk: 'Wanneer kom je weer bij mama wonen?'). Ook voor de ouder zijn de bezoeken dan niet plezierig omdat het kind dan veelal niet spontaan en positief op de ouder reageert. Als een bezoeksregeling voor het kind plezierig verloopt dan kan de regeling een eerder verstoorde relatie met de ouder verbeteren zodat wel een positieve emotionele band kan gaan ontstaan. Op deze manier kan de ouder ook een positieve betekenis verwerven in het leven van het kind.

Problemen

– Als een ouder geen contact meer wil met het kind, dan zal bezien moeten worden op welke wijze het kind informatie over en van de ouder gegeven kan worden. Daarnaast kan geprobeerd worden de ouder te begeleiden om te bezien of op een later tijdstip contact wel mogelijk zou zijn.

– Als het kind bang is voor de ouder, zal het contact minimaal moeten zijn (eenmaal per (half) jaar). Een dergelijk contact is alleen van belang voor de identiteitsontwikkeling van het kind, nl. 'weten wie je ouder is'. Contact kan averechts werken en bij het kind negatieve reacties t.a.v. zichzelf oproepen, zoals: Zal ik ook zo worden als mijn vader? Zal ik ook zo slecht zorgen voor mijn kind als mijn moeder? Het opleggen van contacten met deze ouder kan dan de negatieve relatie met de ouder alleen nog verder verslechteren. Nodig is wel het kind te begeleiden bij de verwerking van het verleden met zijn ouders en mogelijk daardoor het contact later toch mogelijk te maken.

Regelen van bezoeken van het kind met zijn ouder

Als de regeling van de contacten met de ouder afgestemd wordt op de reacties en de behoeften van het kind, vergroot dit de kans dat de bezoeken plezierig verlopen, zowel voor het kind als voor de ouder. Positieve reacties van het kind kunnen afgeleid worden van zijn gedrag, bv., vrolijk vertellen over de bezoeken, over de ouder, rustig slapen en geen tekenen laten zien van stress of frustratie vóór of na een bezoek.

Vaste bel-afspraken zijn niet als vanzelfsprekend gunstig voor de opbouw van een

emotionele relatie van het kind met de ouder. Belafspraken benadrukken de uitzonderingspositie van het kind in het gezin – een kind wil niet graag ‘anders dan anderen’ zijn. Ook kunnen vaste belafspraken zijn dagelijks leven verstoren (hij moet dan steeds op een bepaalde tijd thuis zijn). En: het ‘moeten’ bellen op een bepaalde tijd bevordert de spontaniteit van het contact niet.

Regelen van bezoeken met verschillende familieleden

Het regelen van bezoeken met familieleden kan een probleem worden als de ouders gescheiden zijn en voor beiden een aparte bezoekenregeling gemaakt moet worden, en daarnaast nog bezoeken van grootouders en van broers of zusjes.

Als de moeder, bv., een maal per 6 weken komt en de vader eveneens, dan heeft het kind al iedere drie weken een bezoek van ouders. Als opa en/of oma daarnaast iedere twee maanden ook apart zouden komen, dan heeft het kind ongeveer iedere 1 ½ week bezoek van familie. Komen daar nog broers of zusjes bij, dan bestaat het sociale leven van het kind voornamelijk uit bezoeken van familieleden. Dit bevordert de aard van de contacten niet. Het belemmert het kind in zijn ontwikkeling m.b.t. sociale contacten buiten het pleeggezin, zijn ‘uitvalsbasis’.

Bij dergelijke bezoekenregelingen heeft het kind dan nauwelijks tijd een eigen leven op te bouwen. Maar vooral: hij wordt iedere week geconfronteerd met familie, mensen die geen familie van zijn pleegouders zijn. Hij blijft een duidelijke uitzonderingspositie behouden in het pleeggezin. Hij hoort dan eigenlijk niet bij zijn pleeggezin. Hij is ‘anders’, niet alleen doordat hij een problematische voorgeschiedenis heeft en zijn ouders hem niet konden opvoeden, maar ook doordat hij een geheel ander sociaal leven heeft dan de andere leden van het gezin waar hij woont. Dit zal sterker en duidelijker worden als het kind groter wordt en zelf vriendschappen wil gaan ontwikkelen of lid worden van een sportclub. Frequentie contacten met ouders en familie kunnen zijn gevoel van identiteit diffuus maken en steeds vragen oproepen als: Bij wie hoor ik? Wie ben ik? Dit kan ook de gehechtheids- en opvoedingsrelatie van het kind met zijn pleegouders belemmeren (zie eerder).

Echter, familie is wel van belang voor het kind en contact met hen blijft nodig, met name als het kind nog broers of zusjes heeft die elders wonen.

Gedacht kan worden aan: eenmaal per half jaar een familiedag voor familieleden en broers, of hen uitnodigen voor de veiring van het halen van een diploma of het winnen van een wedstrijd, of het organiseren van een broers-dag zodat de kinderen af en toe met elkaar kunnen spelen ⁶⁴.

*****

---

64 Pleegouders van verschillende kinderen uit een gezin blijken wel bereid een dergelijk middag te organiseren.

Bijlagen

bij de NOTA over het Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) Pleegkinderen

Bijlage 1

PSI, Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium,

Weterings, A.M. & Van den Bergh, P.M. (2006-2016) Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek.

Inleiding

Het PSI is een instrument voor het maken van een risico-taxatie van een opvoedingssituatie ten behoeve van hulpverlening en besluitvorming voor kinderen van 0 t/m 11 jaar.

De vragen- of signaleringslijsten van het PSI zijn ontwikkeld om ouders en pleegouders de mogelijkheid te bieden in hun eigen woorden te vertellen over het kind en hun relatie met hem. De vragenlijsten zijn wel gestructureerd, d.w.z. de vragen liggen vast, maar ouders en pleegouders kunnen het antwoord geven in hun eigen bewoordingen. Op deze wijze kan hulpverlening en begeleiding aansluiten op de beleving van de betrokkenen.

De PSI-signalerings-lijsten worden, middels diagnostische interviews, door een hulpverlener, pleegzorgwerker of gezinsvoogd, afgenomen bij de (pleeg)ouders thuis. De antwoorden worden zo letterlijk mogelijk opgeschreven door degene die de PSI-lijsten afneemt.

Iedere signaleringslijst bevat vragen over een bepaald onderwerp van de

opvoedingssituatie, zoals: de ontwikkeling van het kind of het verloop van de contacten van het kind met zijn vader, volgens de ouder.

Omdat de hulpverlener of gezinsvoogd die de PSI-lijsten afneemt betrokken is bij de ouder, kind of pleegouders, wordt de beoordeling, of 'weging', met de scoring van de antwoorden op de vragen in de PSI-lijsten uitgevoerd door een gedragswetenschapper, pedagoog of kinderpsycholoog, die noch de ouder, noch het kind noch de pleegouder kent – *een forensisch rapporteur*. De forensisch rapporteur schrijft ook het rapport over de Taxatie van het de OpvoedingsSituatie, het TOS-rapport.

De vormgeving van de lijsten is in de loop der jaren wel iets aangepast evenals de formulering van sommige vragen zodat de lijsten ook gebruikt konden worden door de WSS, William Schrikker Stichting, Jeugdbescherming en Jeugdreclassering, die verstandelijk beperkte ouders of verstandelijk beperkte kinderen met hun ouders, begeleidt.

Beoordeling, 'weging', en scoring van de PSI-signaleringslijsten

Voor iedere vraag (met subvragen) over een aspect van een onderwerp van de opvoedingssituatie is een indicator opgesteld die aangeeft of er sprake is van een probleem in de ontwikkeling of gedrag van het kind, of van een probleem in het pedagogisch handelen van de (pleeg)ouder.

Zowel de positieve pool als de negatieve pool van een indicator is omschreven.

Als er problemen zijn, krijgt de indicator 1 punt.

Als er geen problemen zijn en/of bij positief gedrag, worden 0 punten gegeven.

Voorbeeld

Een aspect van de Ontwikkeling van het kind is bijvoorbeeld:

De manier waarop het kind omgaat met leeftijdgenootjes.

De positieve pool van de indicator is: het kind heeft vriendjes. De omgang met hen loopt meestal plezierig en er zijn weinig problemen. (0 punten)

De negatieve pool van de indicator is: het kind heeft nauwelijks vriendjes, en/of. er is dikwijls ruzie en/of de omgang geeft problemen. (1 punt)

De scores op de PSI-signaleringslijsten zijn navolgbaar omdat de gegeven antwoorden, met de scores op de indicatoren, zijn opgenomen in het TOS-rapport.⁶⁵

Normering

In de PSI-vragenlijsten worden per onderwerp van de opvoedingssituatie 5 à 8 aspecten onderscheiden (zie overzicht van de PSI-vragenlijsten hieronder). Ieder aspect wordt op een beoordelings- of wegingslijst geformuleerd als een indicator voor problemen, met een positieve en een negatieve pool.

Hoe hoe meer problemen of aandachtspunten, hoe meer punten. Om aan te kunnen geven hoeveel hulp en ondersteuning nodig is, zijn Taxatie Waarden voor de omvang van de benodigde hulp per onderwerp vastgesteld middels vergelijking met de antwoorden op de PSI-vragenlijsten, afgenomen bij 200 'gewone', aselekt gekozen, Nederlandse

---

⁶⁵ Voor het verwerven van expertise voor het scoren van de PSI-lijsten, het analyseren van alle informatie, en het schrijven van een TOS-rapport zijn twee coachingsgesprekken nodig met een van de bestuursleden van EC Kind in de Pleegzorg,

gezinnen. Middels statistische analyses is het aantal punten voor de een Taxatie Waarde voor een bepaald onderwerp vastgesteld. Het aantal punten voor een Taxatie Waarde is hierdoor niet voor alle onderwerpen hetzelfde, en ook niet voor iedere leeftijd. Onderscheid is gemaakt voor kinderen van 0-5 jaar en 6-11 jaar.

De volgende Taxatie Waarden worden toegekend:

- TW 1 = Weinig of geen problemen/aandachtspunten; situatie is soortgelijk aan een 'gewoon' gezin; hulp mogelijk nodig.
- TW 2 = Het aantal problemen/aandachtspunten komt in 16% van 'gewone gezinnen' voor; hulp is nodig bij dit onderwerp van de opvoedingssituatie.
- TW 3 = Het aantal problemen/aandachtspunten komt in 2,5% van 'gewone' gezinnen voor; hulp is noodzakelijk bij dit onderwerp van de opvoedingssituatie.

De Taxatie Waarden geven een *indicatie voor de omvang van de problematiek* en de mate waarin hulp nodig is.

De *inhoud* van de hulp wordt gebaseerd op de gegeven negatieve en positieve informatie van ouders en pleegouders over de opvoedingssituatie.

Negatieve informatie over een onderwerp wordt niet 'geneutraliseerd', vervalt niet, door positieve informatie over dat onderwerp. Voor de negatieve informatie wordt 1 punt gegeven. De positieve informatie wordt ook in het TOS-rapport vermeld om de te geven hulp daarop te kunnen laten aansluiten,.

De informatie, met de Taxatie-Waarden voor benodigde hulp, wordt door de forensisch rapporteur geïnterpreteerd met name op basis van de gehechtheidstheorie en de voorwaarden waaronder een kind zich kan ontwikkelen. De vraag die beantwoord moet worden is:

Welke opvoedingssituatie kan de ontwikkeling van het kind bevorderen, resp.: wat moet verbeterd worden wil het kind zich adequaat kunnen ontwikkelen?

De forensisch rapporteur schrijft het rapport over de Taxatie van de Opvoedingssituatie, het TOS-rapport, met een advies over het te voeren beleid ten aanzien van wel of geen terugplaatsing en t.a.v. de aard en omvang van hulp en ondersteuning nodig is.

Versies van het PSI

Er zijn drie versies van het PSI.

Alle versies bevatten in opzet dezelfde lijsten voor:

- Gegevens van kind en (pleeg)gezin, w.o. wel/geen kindbeschermingsmaatregel
- Ontwikkeling van het kind,
- Gedrag van het kind t.o.v. de (pleeg)ouders
- Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie van het kind met de (pleeg)ouders.

Daarnaast bevat iedere versie specifieke signalerings-lijsten passend bij de situatie.

PSI-UHP voor de ouders als het kind uit huis is geplaatst.

- Geschiedenis van ontvangen hulpverlening tot de uithuisplaatsing (9 indicatoren).
- Geschiedenis van de relatie tussen ouder en kind vanaf zijn geboorte . (8 indicatoren).
- Ontwikkeling van het kind (7 indicatoren).
- Gedrag van het kind in interactie met de vader en met de moeder (lijst met 110 items).

- Ontwikkeling van de Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie van het kind met de vader en met de moeder vóór de uithuisplaatsing (8 indicatoren).
- Verloop van de contacten met de vader na de UHP (7 indicatoren).
- Verloop van de contacten met de moeder na de UHP (7 indicatoren).
- Sociaal netwerk van de ouders (9 indicatoren).

PSI-P voor het pleeggezin.

- Gegevens over kind (zie boven), samenstelling pleeggezin, naam en geboortedata van de ouders, evt.scheiding, evt. overplaatsingen van het kind,
- Ontwikkeling van het kind vanaf de komst in het pleeggezin (7 indicatoren).
- Gedrag van het kind in interactie met de pleegvader en met de pleegmoeder (lijst met 110 items).
- Ontwikkeling van de gehechtheids- en Opvoedingsrelatie van het kind met de pleegvader en met de pleegmoeder (8 indicatoren).
- Observatielijst voor de interactie tussen pleegouders en kind.
- Verloop van de contacten met de vader, vlg. de pleegouders (8 indicatoren)
- Verloop van de contacten met de moeder, vlg. de pleegouders (8 indicatoren).
- Voor het kind vanaf zes jaar wordt het Relatie-Diagram afgenomen (7 indicatoren).

Daarnaast, zo gewenst:

- Schoollijst voor de leerkracht/crècheleiding. Deze kan afgenomen worden door de pleegzorgwerker of door de leerkracht worden ingevuld.

PSI-G voor het gezin als het kind thuis woont.

Deze lijsten zijn vrijwel gelijk aan de lijsten in het PSI-UHP. Het PSI-G bevat ook het Relatie-Diagram voor kinderen vanaf 6 jaar en de lijst voor de leerkracht/crècheleiding.

Het PSI-G wordt gebruikt bij de evaluatie als een pleegkind na een PBM-terugplaatsingstraject is teruggegaan naar de ouder.

Opmerking

Men kan ook kiezen voor twee à vier PSI-lijsten, als men alleen over een bepaald onderwerp informatie wil verkrijgen.

Samenhang van de PSI-lijsten

Er is onderzoek gedaan naar de samenhang van de PSI-P lijsten.

Elke signaleringslijst, SL, correleert met gemiddeld vijf andere signaleringslijsten.

De SL 'Ontwikkeling van het pleegkind' correleert significant met verschillende lijsten, o.a. met externe bronnen over gedrag en de ontwikkeling van het kind, zoals de Schoollijst voor de leerkracht en de PSI-Observatielijst voor de interactie tussen pleegouders en kind, ingevuld door de pleegzorgwerker.

De Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie van het kind met de pleegouders hangt significant samen met de Aandachtsveldenlijst voor het Gedrag van het kind t.o.v. de

pleegouders, en met de Ontwikkeling van het kind. Deze lijst hangt ook significant samen met het Verloop van de contacten van het pleegkind met zijn moeder. (Hoe meer problemen in de contacten van het kind met de moeder, hoe meer problemen in de Gehechtheids- en Opvoedingsrelatie met de pleegouders⁶⁶.
(Opmerking: Dit is een zorgwekkende bevinding.)

De SDQ

De SDQ, Sterke kanten en Moeilijkheden van het kind, is toegevoegd aan het PSI vanwege validering.

Vrijwel alle probleemschalen van de SDQ correleren significant met de interactiepatronen van de Aandachtsveldenlijst voor het Gedrag van het kind t.o.v. pleegouders uit het PSI-P. Kizilyazi, S. (2009). *Interactie in het licht van gedragsproblemen*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA thesis.

De SDQ is ontwikkeld door Goodman in 1997 en vertaald in het Nederlands door Goedhart, A.W. , Treffers, P.D.A. & Weidenfelt, B.M. (2003). Zie: *Maandblad Geestelijke Gezondheid*, 58 (11) p. 1018-1035.

---

⁶⁶ Sitskoorn, A. (2011). *De validiteit van het Pedagogisch SignaleringsInstrumentarium voor het Pleeggezin*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA thesis. Huijg, A.A.M. (2010). *De relatie-ontwikkeling tussen pleegkind en pleegouders en de invloed van het ouder-contact*. Leiden, Universiteit Leiden, Afd. Orthopedagogiek, MA thesis.

Bijlage 2

Checklist voor het Startgesprek met de ouder over de inzet van het Pedagogisch Beslis-Model voor (terugplaatsing van) pleegkinderen, het PBM

De volgende onderwerpen komen aan de orde in het startgesprek met de ouders over de inzet van een PBM-terugplaatsingstraject.

a. Het doel van het PBM is: onderzoeken of het kind teruggeplaatst kan worden bij (een van) de ouders.

Tijdens het traject wordt onderzocht wordt welke opvoedingsvaardigheden de ouder heeft, in welke mate deze aansluiten bij het kind en welke vaardigheden de ouder nog verder moet ontwikkelen.

Bij het kind wordt nagegaan hoe hij op de ouders reageert tijdens de bezoeken (zoekt hij contact met de ouder, gaat hij in op diens initiatieven tot contact) en accepteert het kind de leiding van de ouder).

De pleegouders vullen PSI-observatielijsten in over de reacties van het kind op de bezoeken aan de ouder, vóór, direct na de bezoeken en in de dagen daarna.

b. De voorwaarden waaronder het PBM ingezet wordt (zie de NOTA, Hst.III).

c. De rol van de bij het PBM betrokken medewerkers:

- Van de Aanbieder van Pleegzorg: de coördinator (gedragwetenschapper) van het PBM-project, de bij het kind betrokken gedragwetenschapper, de pleegzorgwerker, de ambulante hulpverlener die de bezoeken van het kind aan de ouders gaat begeleiden, en, eventueel, de supervisor van de Video-Interactie-Begeleiding, VIB.
- Van de Gecertificeerde Instelling: de (gezins)voogd.
- Van het Expertise Centrum Kind in de Pleegzorg: de onafhankelijk forensische rapporteur, die op basis van de informatie van alle betrokkenen een rapport schrijft

over de Taxatie van de Opvoedingssituatie van het kind (TOS-rapport). In het TOS-rapport wordt advies over 'wel of geen terugplaatsing' met adviezen voor begeleiding van de opvoedingssituatie.

d. Informatie over de duur het terugplaatsingstraject. In principe duurt een PBM-traject een half jaar. Het traject kan op basis van de bevindingen tijdens het traject in overleg met de gezinsvoogd verlengd of verkort worden of eventueel stopgezet.

e. Informatie over het verloop van het traject. Iedere week een bezoek van het kind aan de ouder thuis. Opbouw in duur van de bezoeken: 1x 2 uur bij de pleegouders thuis, en daarna: alle bezoeken bij de ouder thuis, als volgt: 1x 2 uur, 2x 4 uur en daarna 7 uur, per bezoekdag. Alle bezoeken worden begeleid en geobserveerd. Hierbij wordt, zo gewenst, een tot driemaal een video-opname gemaakt, aan het begin, en/of in het midden van het traject en/of aan het einde. De VIB-opnames worden met de ouders besproken.

f. De ouders krijgen de verslagen van de bezoeken ter in zage. Deze worden ook met hen besproken.

g. Bij de start van het PBM worden bij de ouders diagnostische interviews afgenomen – aan de hand van de PSI-lijsten – over de opvoedingssituatie vóór de uithuisplaatsing en over het verloop van de bezoeken van en aan het kind na de uithuisplaatsing. De interviews worden afgenomen door de ambulante hulpverlener die de ouders in het terugplaatsingstraject begeleidt. Hierdoor kan de begeleiding aansluiten op de ervaringen van de ouders vóór de uithuisplaatsing van het kind.

h. Om zicht te krijgen op de ontwikkeling van het kind na de uithuisplaatsing worden met de pleegouders ook soortgelijke interviews afgenomen, door de pleegzorgwerker, aan de hand van de PSI-lijsten, over de opvoedingssituatie van het kind vanaf zijn komst in het pleeggezin.

De PSI-lijsten kunnen bij de pleegouders worden afgenomen aan het begin van het traject als het kind ongeveer 6 maanden in het pleeggezin woont. (Als het kind korter bij de pleegouders woont, is het beter enige tijd met de afname te wachten omdat kinderen in het begin van een plaatsing veelal aangepast gedrag vertonen.)

i. Evaluatie. Om na te kunnen gaan of de werkwijze volgens een PBM-terugplaatsingstraject voor het kind daadwerkelijk opvoedingsperspectief heeft gegeven, zal een tot drie jaar na het opvoedingsbesluit geëvalueerd worden hoe het met de kinderen gaat.

Daarnaast is het van belang de mening van ouder(s) en pleegouders te horen over het PBM-traject en na te gaan wat verbeterd kan worden.